

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 2 | 2024

Tema: Gode initiativer

Forbrukerfellesskap ♦ Regenerativt jordbruk ♦ Banker for fred

 Cultura
Bank

Pengevirke – 25 år

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Foto: Stig Weston

I år er det 25 år siden Cultura Bank og andelskas- sen Merkur begynte å lage bladet Pengevirke sammen. Merkur hadde allerede sitt eget blad som het «Sociale Penge», men når Cultura Bank også skulle være med, måtte vi finne et navn som kunne fungere på både dansk og norsk. Resultatet ble «Pengevirke» – et ord som ikke finnes verken på dansk eller norsk, men vi syntes det låt bra, og nå er vi blitt så vant til det at vi ikke tenker over det. De første årene var det et felles blad med både dansk og norsk innhold, og etter hvert skilte vi lag og begynte å lage et rent norsk og et rent dansk blad. Men navnet har vi begge beholdt.

Dette bladet er nr. 96 i rekken, og helt siden starten har redaksjonen bestått av Arne Øgaard og Jannike Østervold. Vi er så sta at vi fortsatt lager blad på papir – i tillegg til at det distribueres digitalt til dem som foretrekker det.

I dette nummeret løfter vi fram noen gode initiativer, eksempler på hva vi trenger mer av for å

gå mot en bærekraftig framtid. Du kan blant annet lese om Oslo Kooperativ, som sørger for kortreist økologisk mat til forbrukerne, Virgenes gård, som dyrker regenerativt, Kristine Vike, som sprer kunnskap digitalt, Nettverket Smultringøkonomi Norge, som samler gode krefter til felles innsats og inspirasjon og verdibaserte bankers arbeid for fred.

Å lage Pengevirke betyr mer for oss enn bare å lage et kundeblad – det er en del av å oppfylle bankens vedtektsfestede formål. I tillegg til å finansiere samfunnsnyttige prosjekter skal banken bidra til å utvikle holdninger til penger og økonomi, slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet. Derfor lager vi Pengevirke. Vi håper at vi har klart å lage et blad med stoff til inspirasjon og ettertanke.

God lesning!

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre åpenhet – innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna. Cultura Bank har en balanse på ca. 1,6 milliarder kroner. Det er 24 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 2/2024

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Utgis av
Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon
Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, joe@cultura.no

Layout
Martin Helbo – martinhelbo.com

Opplag
3 500

Pengevirke utgis 2 ganger i året.
Neste gang mai 2025.

Frist
Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 17. mars 2025.

Trykk
Papirutgaven av Pengevirke produseres av
Rolf Ottesen AS på svanemerket trykkeri i
Norge. Papiret er godkjent for Svanemer-
ket, EU-Ecolabel og det er både FSC-serti-
fisert og PEFC-sertifisert samt ISO14001

Forside
Deltakerne på International Summer School
i regi av Institute for Social Banking danser
ringdans etter Per Spellemann.
Foto: Stephan Münnich

Holdninger og synspunkter som kommer
til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg
er forfatterne selv ansvarlige for. De er
dermed ikke nødvendigvis uttrykk for
redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honorerer normalt ikke.

Abonnement på Pengevirke
Pengevirke finnes både på papir og i
elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i
elektronisk versjon på www.cultura.no/pengevirke/abonnement.
For bestilling eller avbestilling
av papirutgaven, send e-post til
cultura@cultura.no.
Frivillig abonnementsavgift kan innbetales
til konto 1254.01.00177 eller med VIPPS til
#531405 (Pengevirke).

Innhold

Forbrukerfellesskap for en levende jord	4
Slik ser en grønnsakrevolusjon ut!	6
Etisk innholdsproduksjon?	8
Smultringdagene 2024: Ei ny framtid er mulig!	10
Smånytt	12
Kunstig intelligens – bare hype eller starten på et nytt teknologiskifte?	14
Jorda tåler ikke forbrukersamfunnet	17
En samfunnsengasjert generalist	18
Nytt fra Cultura Bank	20
Global Alliance for Banking on Values	24
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar: Hartmut Rosa	26
Nytt fra Cultura Gavefond	28
Aktuelle bøker	30
Kommentar: Hva er det som truer?	34

Annika Østby (til venstre) og Frøydis Skattum

Forbrukerfellesskap for en levende jord

✍️ ARNE ØGAARD

Matkjedene reklamerer med at de presser prisene. Men konsekvensene blir økt press på bøndene og dermed også på husdyra og det livsviktige matjordlaget. Ved å bli med i Oslo Kooperativ kan du bidra til en utvikling i en mer positiv retning

I de økologiske jordbruksretningene prioriterer bøndene dyrevelferd og jordhelse langt utover kravene fra dagens myndigheter. Men dette jordbruket krever en større arbeidsinnsats og dermed også bedre betaling for produktene. Bøndene får en noe høyere pris også når de leverer til de store kjedene, men det finnes også eksempler på at

kjedene har brutt kontrakter, og at norske bønder har blitt sittende igjen med større partier av økologiske grønnsaker. Varer som selges i kjedebutikkene, kan ofte svekkes i kvalitet fordi de blir liggende for lenge i hyllene. Det å handle direkte med bøndene kan derfor være viktig både for dem og for forbrukerne. Men det er lite bærekraftig om alle skal reise langt ut på landet, og bøndene har heller ikke tid til å ta seg av så mange kunder.

På 1960- og 1970-tallet oppsto det innkjøpslag, som hentet varer direkte fra de biologisk-dynamiske gårdene. Disse utviklet seg etter hvert til Helios-butikker, og i Helios-fellesskapet foregikk det aktivt samarbeid mellom forbrukere, bønder og handelsledd. Etter hvert tok man også inn varer fra

de øvrige økologiske retningene, men av flere komplekse grunner opphørte Helios-samarbeidet på 1990-tallet.

ET MODERNE INITIATIV

I 2013 kom Oslo Kooperativ med en ny form for direktehandel. På fastlagte dager fikk de levert varer, som så ble fordelt til medlemmene. Alt arbeidet ble gjort på dugnad slik at bøndene fikk så godt som alle pengene, og forbrukerne fikk kortreiste og ferske grønnsaker i sesongene. Om vinteren ble det nødvendigvis lagringsgrønnsaker. Siden slike initiativ ofte skaper stor begeistring i starten, men ofte svekkes med tiden, bestemte jeg meg for å undersøke hvordan det står til i dag.

Jeg oppsøkte en utleveringsdag i Mathallen på Vulkan i Oslo for å obser-

vere, og for å møte styreleder Frøydís Skattum og mangeårig medlem Annika Østby. Denne teksten bygger på samtalen med de to engasjerte kvinnene og informasjon fra Oslo Kooperativs hjemmeside.

Oslo Kooperativ er et samarbeids- og dugnadsprosjekt hvor fellesskapsfølelsen er nesten like viktig som det å formidle mat fra økobonde til forbruker. I dag er det 300 medlemmer i kooperativet. Det er ingen kjøpeplikt, men ved utdelingen som skjer hver 14. dag, er det mellom 100 og 200 som bestiller grønnsaksposer. Prisen for en pose er kr 230,- og du får cirka 5 ulike grønnsaker. Tidligere ble posene fylt opp på forhånd, men nå blir grønnsakene lagt frem slik at medlemmene kan fylle dem selv. En ordning som både er mer effektiv og sosial.

Denne dagen observerte jeg tre store løk, en kurv med sukkererter, en squash og en romanesco. Den siste kan være ukjent for mange, men på kooperativets sider på Facebook og Instagram utveksles informasjon og oppskrifter.

ALLE ER MED

Medlemmer må hjelpe til ved utdelingen to ganger i året, men det hender at noen melder seg oftere fordi de synes det er sosialt og lærerikt, og flere deltar for å få praktisk trening i norsk. I køen av mennesker som ventet på å fylle posene, observerte jeg folk i alle aldre og med ulik bakgrunn, og Annika fortalte at det var et betydelig innslag av franskmenn. Kanskje fordi de er mer vant til denne omsetningsformen eller kanskje fordi de er mer opptatt av kvalitet?

Seks medlemmer sitter i kooperativets styre og holder øye med at alt fungerer. Men dette er ikke en toppstyrt organisasjon. Frøydís fremhevet at de var lydhøre for medlemmenes initiativ. Noen deltar i kommunikasjonsgruppen, som tar seg av både indre og ytre informasjonsformidling. Noen er med i innkjøpsgruppen, som holder kontakt med gårdene og avtaler priser og hva som skal leveres. Det er rundt

Medlemmer i kø for å pakke sin egen pose med grønnsaker.

åtte gårder og en sopp-produsent som er faste leverandører, men innkjøpsgruppen prøver hele tiden å følge med på om det er andre produsenter som kan være aktuelle.

Fra 2013 er det totalt omsatt 180 tonn grønnsaker fordelt på 36 000 poser, og dette har innbrakt 12 millioner kroner til bøndene. Det å sitte i innkjøpsgruppen gir god kunnskap om råvarer og bonden som matprodusent. Også de øvrige medlemmene kan få oppleve noe av dette når gårdene inviterer til vår- eller høstfester. For

bøndene er det viktig å få en tilbakemelding på produktene, og for forbrukerne kan dette gi økt bevissthet om landbruksmetoder og hvilket arbeid som ligger bak produktene.

Grønnsaker og egg tilbys ved hver utlevering, og gjennom året kan medlemmene også kjøpe ulike varer som frukt, mel og meieriprodukter.

VIKTIG FOR OSLO

I Oslo er dette initiativet nå viktigere enn noen gang. Vi har mistet Mølleren Sylvia, som var en økologisk dagligvarebutikk. Det som en gang ble startet av Helios som et økologisk supermarked ved Frognerparken og senere ble overtatt av Life, har nå flyttet inn i et mindre lokale med mindre plass til grønnsaker. Det er fremdeles noen butikker som Røtter, som prioriterer økologiske matvarer, men de har liten plass til frukt og grønt. Mange forbrukere er dermed henvist til det deres lokale kjedebutikk måtte ta inn av økologiske varer.

Oslo Kooperativ formidler sunn mat til riktige priser, der bonden får direkte betalt for varene. Det er også et eksempel på et fremtidsrettet næringsliv, basert på fornuft og samarbeid mellom forbrukere og produsenter.

www.kooperativet.no

Mange benytter anledningen til å kjøpe ferske økologiske egg.

Slik ser en grønnsakrevolusjon ut!

✍ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 TORE JARDAR WIRGENES

Virgenes gård deltar i EU-prosjektet «Interreg North Sea Region Carbon Farming», som har som mål å motvirke klimaendringene og bedre jordhelsen ved å ta i bruk karbonbindende dyrkningsteknikker.

Virgenes gård er en foregangsgård i Norge når det gjelder regenerativt jordbruk, som har som mål å gjenoppbygge og forbedre jordens helse og fruktbarhet og øke jordens evne til å lagre karbon. Gården deltar nå i et spennende prosjekt med utspring i EU, og vi har fått tilsendt noen bilder som ikke trenger lange forklaringer, men viser at teoriene lar seg omsette i praksis.

På seks år har matjordlaget utviklet seg fra et grunt 10-15 cm lag til 45 cm. Markedshagen ble anlagt i 2018, og her dyrkes grønnsaker uten pøying, og med kompost fra gården. I august arrangerte gården samling for Jordskolen for småskala grønnsaker, og deltakerne var imponert over jordkvaliteten som nå er bygget opp i et tidligere problemområde med dårlig jordstruktur, preget av elveavsetninger og sand.

VIL DU LÆRE MER OM REGENERATIVT JORDBRUK?

Virgenes gård tar imot praktikanter, som ønsker å lære regenerativt jordbruk, og de har som mål å utdanne fire nye regenerative jordbrukere hvert år. Det er også mulig å komme for kortere opphold for å arbeide og lære. Virgenes tar imot frivillige gjennom wwoof-programmet, for minimum fire ukers opphold.

Virgenes gård kan være stolte av hva de har fått til – og vi i Cultura Bank er stolte av å ha dem som kunde og ser fram til å følge den videre utviklingen på gården.

www.virgenes.no

Prosjektet

Interreg North Sea Region Carbon Farming er et samarbeidsprosjekt mellom ulike aktører i regionen rundt Nordsjøen. Prosjektets hovedmål er å utforske og implementere nye løsninger for karbonfangst og lagring i jordbruksjord. Ved å øke mengden karbon i jorden kan man bidra til å redusere klimagassutslipp og samtidig forbedre jordstrukturen, vannhusholdningen og næringsinnholdet, noe som bidrar til mer bærekraftig jordbruk.

Prosjektet skal bidra til å redusere klimaendringene ved å fjerne CO₂ fra atmosfæren.

Ved å dele kunnskap og erfaringer mellom deltakerne skal prosjektet bidra til å spre innovative løsninger for karbonfangst og lagring i jordbruket.

DELTAKERNE

Deltakerne i prosjektet er en sammensatt gruppe som inkluderer forskningsinstitusjoner, bønder, offentlige myndigheter og andre aktører, som konsulentfirmaer og miljøorganisasjoner. konsulentfirmaer, miljøorganisasjoner og næringslivsaktører.

✳ Virgenes gård er kunde i Cultura Bank

Hege Sundet og Thomas Holz, rådgivere i NLR (Norsk Landbruksrådgiving SA), er fornøyd med den positive utviklingen i matjordlaget på Virgenes gård

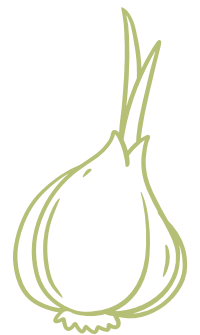
Grønnsaksrådgiver Thomas Holz konstaterer at gulrøtene ser ut til å trives godt.»

Bildet viser et matjordlag som er bygget opp til nesten 50 cm. Fargen er mørkere lengre nedover enn det var tidligere.»

Meitemarken i bildet var helt nede på 150 cm jorddybde. Stormeitemarken er sjelden, men svært velkommen, da den bidrar til mer liv og organisk materiale i dypere jordlag. Meitemarkgangene blir også brukt av planterøtter, som da lettere får tilgang til næringsstoffer lengre nede i jorda.

Etisk innholdsproduksjon?

 KRISTINE VIKE

Hei! Jeg heter Kristine, og jeg prøver å inspirere og formidle kunnskap og bevissthet rundt gjemte sider av tekstilindustrien. Det hender annen kjemi sniker seg inn også.

Det var sommeren 2020, og jeg trengte en distraksjon fra avhandlingen i analytisk miljøkjemi. Valget falt på å begynne å lage videoer på YouTube for å inspirere folk til å kanskje reparere klærne sine og sy litt selv, med litt historisk interesse og vri. Vise folk at det ikke nødvendigvis behøver å være så vanskelig å lage enkle plagg eller å bruke kreativiteten sin.

Det var uunngåelig at min interesse for kjemi og miljø ville snike seg inn i hobbyprosjektet. Tekstilindustrien har på mange måter klart å unngå det samme fokuset vi har satt på kosmetikk- og matindustrien. Med tekstiler er vi mest interessert i hva de er laget av, men få av oss har et bevisst forhold til hvilke kjemikalier klærne våre blir utsatt for på veien fra fiber til klesplagg.

Hvilke fargestoffer gjør en kjole rød, for eksempel? Hva innebærer det egentlig at en skjorte er strykefri? Eller at en jakke er smussavstøten-

de? Hvilke andre kjemikalier finner vi i et polyester- eller nylonplagg? Og hvorfor står ikke disse kjemikalierne som brukes på klesplagget sammen med mengden ull, polyester, bomull eller lin?

Så jeg begynte å lage noen videoer om dette også. Det tok ikke lang tid å oppdage at dette var noe de fleste ikke

har tenkt noe særlig over. For hva gjøres egentlig med klærne våre når de produseres? Kan vi stole på bærekraftsinitiativer fra de store klesprodusentene? Hvorfor er klær i dag av så mye dårligere kvalitet enn for bare 10-20 år siden?

Hva jeg fant er en industri som er usedvanlig lite regulert. At det er rikelig med tragiske menneskerettighetsbrudd innen «fast fashion» er det mange som er klar over nå, men problemet strekker seg enda lenger enn det. Visste du at omtrent 60% av all bomull som er merket «økologisk» slettes ikke er det? Eller at kun 1% av brukte klær i det hele tatt blir forsøkt resirkulert?

Hva med disse plaggene som merkes med store bokstaver «resirkulert polyester»? Veldig ofte er det plastflasker som blir brukt til dette, men prosessen fra plastflaske til tråd og klesplagg kan kun gjøres en eneste gang.

Her føler jeg språket vårt ikke strekker til i dag. For jeg mener at en slik «enveis resirkulering» ikke burde kunne kalles resirkulering i det hele tatt. For det er ingenting sirkulært med det. Noe helt annet er det med en ube-

Kristine Vike

Stoffrester blir til nye ting

Symappe

handlet ullgenser som, ved veis ende, kan hives på komposthaugen og bidra til nytt, friskt gress til sauer, som i sin tur kan bli til nye ullgensere. Det, mener jeg, er ekte resirkulering.

Etter å ha forsvart doktorgraden synes jeg fortsatt denne typen inspirasjons- og forskningsformidling er veldig spennende. Du kommer så nær folk når du publiserer direkte til YouTube, mer enn når du holder foredrag for andre med lignende utdannelse og interesser på forskningskonferanser. Ditt publikum er heller ikke bundet til deg fysisk i et auditorium, eller fordi de må kunne det du snakker om til eksamen. På nett er du i konstant konkurranse med mer interessante ting. Det krever andre ting av deg som formidler.

Men hvordan kan man egentlig tjene penger på digital innholdsproduksjon?

Jeg får stadig spørsmål om hvordan denne typen arbeid faktisk kan skape inntekter. Først fikk jeg støtte til å starte for meg selv det første året. Deretter en kombinasjon av voksende inntekt og oppsparte midler. Per nå kommer omtrent halvparten av inntektene fra annonseinntekter på reklame som spilles før og under videoene jeg lager. Den andre halvparten kommer fra generøse og dedikerte seere, som ønsker å sponse arbeidet mitt direkte via Patreon.

Kanskje kunne jeg lokket noen flere til betalingsplattformer som Patreon dersom jeg gjemte noe av mitt arbeid

bak en betalingsmur, men jeg ønsker ikke at videoene jeg lager kun skal være tilgjengelig for de som kan betale. Vi har sett hvor ødeleggende dette kan være for forskning når det gjelder de enorme summene vitenskapelige tidsskrifter tar seg betalt både for at du skal kunne publisere og lese artiklene deres. I praksis betyr dette at kunnskap kun er tilgjengelig for de som har råd til å betale. Dette er ikke en forretningsmodell jeg ønsker å gjenskape. I disse digitale tider bør kunnskap være åpent tilgjengelig for alle.

En annen utfordring er at den typen innhold jeg lager tar lang tid å lage. Kilder skal undersøkes, tekster skal

skrives etter beste evne og så troverdig mot forskningen jeg finner som mulig. Når jeg også prøver å unngå "clickbait" og overdrivelse, gjør det at min kanal og antall seere vokser saktere enn mange andre.

Det hadde selvfølgelig vært lettere å jobbe med noe annet og pusle med dette fra sidelinjen, men jeg hadde ingen annen jobb etter disputasen og ønsket å gi formidling av denne typen et hederlig forsøk. Og til tross for alt som skulle tilsi noe annet, så er jeg her enda, én video av gangen.

www.youtube.com/c/kristinevike

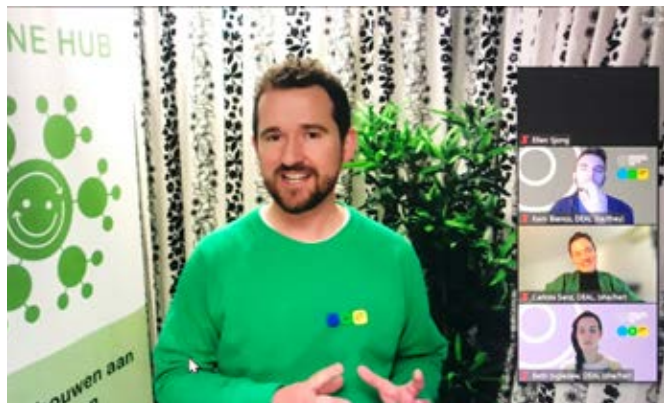
Visste du hvor mye kjemikalier som skal til for å gjøre ull møllsikkert?

Smultringdagene 2024: Ei ny framtid er mulig!

✍ ELLEN SJONG

Smultringdagene» 5.–9. november kan bli springbrett for en ny dagsorden og en ny fortelling om norsk økonomi. Vi håper du vil bli med og lage denne fortellingen sammen med oss!

Smultringdagene (Donut Days) er et initiativ for å koble lokale, nasjonale og globale initiativ sammen. To år tidligere har vi arrangert smultringfestivaler i Norge. I år har vi valgt å inngå i de internasjonale Donut Days 6.–9. november, men arrangementene henter inspirasjon fra våre tidligere festivaler. De internasjonale smultringdagene ble første gang arrangert i november i fjor med 56 arrangement i 26 land.

Rob Shorter ønsker velkommen til Doughnut Days 2023.
Foto: Ellen Sjong

I år arrangeres dagene enda flere steder i verden. I Norge har vi valgt å ha ulike arrangementer i samme periode, men starter en dag tidligere. Smultringdagene avsluttes med et åpent arrangement (minifestival), lørdag 9. november på Klimahuset i Oslo.

FILMKVELD OM ALTERNATIVER TIL VEKSTØKONOMIEN

Det første arrangementet denne uka er visning av filmen «Outgrow the system» på Vega scene tirsdag 5. november klokka 18.00. Dagens økonomiske system skaper sosial urettferdighet og legger kritisk press på klima og natur. Men finnes det egentlig noen alternativer?

Dette var utgangspunktet for de svenske filmskaperne da de gikk i gang med filmen, og svaret har blitt et overbevisende ja. Overalt i verden nå er mange i gang med, på hver sine måter, å tenke nytt om det økonomiske systemet. Filmen utforsker slike alternative tilnærminger, ideer og praksiser for en mer bærekraftig økonomi: Smultringøkonomi, Not-for-pro-

fit-world, Degrowth-bevegelsen og økologisk økonomi, Well-being Economy Alliance, Økonomisk demokrati og Positive Penger, for å nevne noen. De har litt ulike tilnærminger, men peker alle mot et felles mål: Et økonomisk system som evner å ivareta klimaets og naturens tålegrenser samtidig som det skaper samarbeid og sosial rettferdighet mellom alle mennesker.

Nettverket Smultringøkonomi Norge (NSN) inviterer til en åpen filmkveld denne tirsdagen i Oslo. Først vil den svenske regissøren Cecilia Paulson introdusere filmen. Selve filmen varer i 60 minutter. I etterkant blir det panelsamtale med Anne Dubrau (seriegründer og nabolags-ildsjel), Arild Vatn (professor Emeritus, NMBU) og Hege Hofstad (forskningsleder, Oslo Met). Samtalen ledes av generalsekretær i Besteforeldrenes klimaaksjon, Andrew Kroglund. Vårt mål og ønske er at filmkvelden kan sparke i gang mange slike visninger rundt om i Norge og sette dagsorden for en ny samtale om økonomi her til lands og dermed bidra til ei ny og bedre framtid for oss alle. Cecilia Paulson blir gjerne med på filmturné! Bor du som leser dette i en annen by og har lyst til å arrangere filmkveld, ta kontakt.

DEN GLOBALE «DONUT-DAGEN»

Onsdag 6. november er dagen som settes av til globale og nasjonale digitale møter. Dette gjøres fordi arbeidet med å utvikle en økonomi som har til oppgave å ivareta helsen til planeten og livskvalitet til alle jordas innbyggere, krever både lokal-, nasjonal- og global organisering. Vi trenger å dele erfaringer, lære fra hverandre og utvikle nye former for samarbeid på tvers av landegrenser og alle mulige sosiale grenser. Vi trenger å gi hverandre ideer og mot ved å vise hverandre eksempler der det har lyktes. Da verdenssamfunnet stod overfor trusselen om varig ødeleggelser av ozonlaget, gikk tusener av organisasjoner over hele verden sammen om å stoppe den.

Det gir håp å oppdage at vi er mange, og at vi er inspirert av den samme visjonen, enten vi bor i Mexico, Nederland eller Kina. Det gir kraft når vi begynner å samordne arbeidet vårt slik de gjør i byer som Amsterdam og Barcelona, i større regioner som California og land som Costa Rica. NSN er allerede en del av de globale endringsnettverkene som er under utvikling. Du kan lese mer om dette på www.doughnuteconomics.org.

Også i Norge har vi valgt å bruke en del av denne onsdagen til et nasjonalt digitalt arrangement. Se detaljer på www.smultringokonomi.no. Vi ønsker å utvikle nettverk som kobler sammen mennesker og organisasjoner fra hele

Skoleverksted

Torsdag 7. november ønsker vi å samle barnehage- og skoleinteresserte til verksted med tittelen: Hva kan Smultringmodellen tilføre skolens bærekraftarbeid? Dette foregår på Deichmanske bibliotek, Bjørvika, møterom Blankvann klokka 18.00.

Norge. Derfor ønsker vi å komme i kontakt med dem som er engasjert i sosial / økologisk bærekraftsarbeid eller bare er nysgjerrige og deler visjonen vår om livskvalitet for alle innen planetens tålegrense.

MINIFESTIVAL LØRDAG 9. NOVEMBER

Hovedarrangementet vil skje på Klimahuset i Oslo, lørdag 9. november. Dette arrangementet er også åpent for alle. Du vil

bl.a. få en innføring i hva Smultringøkonomi er og inngå i samtaler med andre om hvordan vi kan forstå både Smultringmodellen og den alternative økonomiske tenkningen. I tillegg vil NSN presentere hva nettverket har jobbet med til nå, ideer framover og hvordan en slik tilnærming kan bidra til å samle og gi kraft og retning for utvikling av et ekte bærekraftig samfunn, både miljømessig og sosialt. Velkommen til ei spennende uke!

Fra venstre. Arild Vatn, Thomas Røkås, Bjørn Hauger, Ellen Stenslie, Ellen Sjong og Arne Øgaard

Smånytt

5 av 7-utfordring

Tar du utfordringen med å spise minst fem av sju kjøttfrie middager i uken? Framtiden i våre hender har for tiden en 5 av 7-utfordring. Du tar utfordringen om å gjøre dette i en måned og i bytte får du fire deilige ukesmenyer med oppskrifter.

Gjennom å vise politikerne at det er interesse for å spise grønnere, forsøker Framtiden i våre hender å presse på for en dobling av norsk grøntproduksjon. Å spise og produsere mer grønt i Norge vil kunne heve inntekten til bonden, gi økt selvforsyning, bedre helse og kutte klimautslipp. Gjør som nesten 4000 andre – ta 5 av 7-utfordringen på framtiden.no.

Bli litt smartere

Podcasten Smart forklart lages av forskere i SINTEF og har som formål å gjøre oss litt klokere og gi oss litt mer tro på framtiden. Podcast nr. 108 har et interessant tema – forholdet mellom arbeidsliv og privatliv, noe som er blitt et hett tema etter at bruken av hjemmekontor har økt. Er det for eksempel bra eller ikke bra å jobbe på kveldstid? Eller hør på podcast nr. 111, som handler om hva du skal tenke på neste gang du er på do. Noen vil kanskje være mest interessert i podcast nr. 106, som forklarer hvorfor togene «aldri» er i rute – og hva som kan gjøres for å fikse det. Anbefales!

Foto: Karoline Ravndal
Lorentzen/SINTEF

Visjonsverksted

Har du lyst til å sette i gang positive endringer i ditt nabolag?

Bærekraftige liv arrangerer ide-myldringsverksteder som samler folk som har ideer og kunnskaper og kan finne sammen og få ting gjort. Dette er eksempel på små bevegelser som kan skape store endringer.

På visjonsverkstedet kan deltakerne bruke fantasien og komme fram med ønskene sine for hvordan det kunne være å leve i nabolaget. Noen av ideene som Bærekraftige liv har sett komme opp er for eksempel nabolagskafé med reparatører som fikser mens du spiser, fellesmiddager med reddet mat, mosaikkunst av nabolagets knuste kopper og fat sammen med asylmottaket i området, årlig sykkelpuss og mye mer.

Bærekraftige liv sier om seg selv:

Bærekraftige liv-nettverket over hele Norge består av vanlige folk, som brenner for det de elsker mest. De har innsett at noen må gjøre noe for å gjøre verden bedre. For at barna våre skal kunne leve med sine barn på et sted som er godt å være.

www.barekraftigeliv.no/
[hva-er-ditt-drommenabolag](#)

Gaia Arkitekter nominert til Nordisk råds miljøpris

Redaksjonen gratulerer Gaia Arkitekter med velfortjent nominasjon til Nordisk råds miljøpris. Slik omtales de i nominasjonsteksten:

«Gaia Arkitekter har i 40 år vært en av de viktige pådriverne i debatten om bygninger, fellesskap, og økologi både i Norge og internasjonalt. De representerer en alternativ kunnskap som går ut over teknologi og inkluderer økologi samt psykologi, og føyer seg slik inn i alternative kunnskapstradisjoner som økologisk jordbruk og byøkologiske bevegelser.

Deres brede og dype økologisk fokus i byggevirksomhet kan overføres til andre former for fysisk infrastruktur enn bare bygninger og kan inspirere andre arkitekter så vel som utbyggere.

Gaia Arkitekter har de siste tiårene ligget i forkant av, og dermed vært med å drive, den offentlige debatten om hvordan man kan redusere det økologiske fotavtrykket til nye og eksisterende bygninger».

Vinneren ble offentliggjort 22. oktober – da var Pengevirke allerede gått i trykken, så vi rakk dessverre ikke å få med hvem som vant, men det er uansett en stor ære å bli nominert.

For en mer sirkulær økonomi

Det Gule Hus er en landsdekkende kjede med butikker, drevet av gjenbruksentusiaster. Her kan du få hjelp til å selge ting du ikke lenger har bruk for. Butikken selger tingene for deg og tar en provisjon av salget. Den første butikken ble åpnet i Bø i Telemark i 2019, (som vi har skrevet om tidligere) og siden har det spredt seg utover i landet. Det Gule hus jobber for et mer bærekraftig samfunn, der sirkulær økonomi og gjenbruk står i fokus. De skriver på nettsiden sin at et par jeans bruker ca. 7 500 liter med vann for å bli produsert – det er like mye som en person drikker på 7 år. Verdt å tenke over. Du finner Det Gule Hus i Oslo, Bø, Haugesund, Stord, Sauda, Bergen, Os, Fyllingsdalen, Åkrehamn og Tønsberg. Stikk innom, da vel!

detgulehus.no

Fiskeguiden

På nettsidene til Natur og Ungdom finner vi «Fiskeguiden», en oversikt over fiskeproduktene du finner i dagligvarebutikken. Produktene er fargekodet etter hvor bærekraftige de er:

- Grønn – fisket med passive redskaper.
- Gul – fisket med både aktive og passive redskaper.
- Rød – fisket med aktive redskaper, eller er oppdrett.

Hovedskillet i bærekraftig fiskeri ligger i valget av redskaper og båt. Aktive redskaper, som trål, not og snurrevad, er effektive, men dårligere for miljøet, da de er mindre selektive og i større grad skader marine økosystemer. Passive redskaper, som garn, line og juksa, er mer miljøvennlige, og kan i større grad bidra til levende kystsamfunn. Passive metoder er mer miljøvennlige blant annet fordi de fanger større fisk som har hatt tid til å formere seg og involverer mindre båter og kortere fisketurer, og dermed mindre CO-utslipp pr. tonn fanget fisk, og det åpner opp for at flere folk i mindre båter kan fiske og bidra til lokal verdiskaping.

Oppdrettsfisk får rød kode blant annet fordi rømt oppdrettslaks og spredning av lakselus fra oppdrettsanleggene truer villaksen. Dessuten fores oppdrettslaksen med soyabasert fôr, som fortrenger produksjon av menneskemat, og forurensning fra anleggene er negativ for villfisk.

Kilde: nu.no/fiskeguiden

Foto: Natur og Ungdom

Kunstig intelligens – bare hype eller starten på et nytt teknologiskifte?

 JANNIKE ØSTERVOLD

Sverre Andreassen, seniorkonsulent og IT-utvikler i SINTEF, forfatter og meditasjonslærer, forteller om kunstig intelligens

«Demis Hassabis, sjefen for Deep Mind, Googles satsning på kunstig intelligens, sier: 'Kunstig intelligens er «overhyped», men samtidig undervurdert ...' Det er et godt poeng, synes jeg. Det vi nå opplever er på en måte «hype»-delen av det, med alle overskrifter og sensasjonsartede oppslag som vi har opplevd det siste halvannet året med Chat GPT og andre språkmodeller, mens det synes å gå under radaren at det faktisk kommer et veldig drastisk teknologiskifte på mange områder, ikke bare når det gjelder språkbehandling.»

HVA ER EGENTLIG KUNSTIG INTELLIGENS?

«Jeg vil si at vi allerede for lenge siden har oppfunnet kunstig intelligens, vi har kalkulatorer og datamaskiner, og de gjør ting som det ellers ville kreve menneskelig intelligens å gjøre. Den første datamaskinen ble konstruert på 1800-tallet, man hadde allerede da forstått grunnprinsippene for å lage en maskin som kunne gjøre det den får instruksjoner om å gjøre. Men man hadde da ikke transistorer, bare tannhjul og mekanikk.

Det vakte oppsikt da den regjerende verdensmesteren i sjakk, Garri Kaspa-

rov, tapte for en datamaskin. Det trodde han ikke selv var mulig. Etter hvert har man måttet vende seg til at datamaskinen slår mennesket på spesialiserte områder. For eksempel kalkulere, eller spille sjakk eller 'Go' på et slik nivå som ingen mennesker kan leve opp til.»

MASKINER SOM LÆRER

«Det som skapte den store forandringen fra rundt 2011 var at man oppdaget nye muligheter med en teknologi kalt nevrale nettverk. Det som skiller dette fra andre teknologier er at det er læring involvert. Man programmerer ikke. Istedenfor å mate en datamaskin med algoritmer som forteller hva den skal gjøre, viser man den en mengde eksempler på input og output.

Når man skalerte opp disse nevrale nettverkene og foret dem med mye mer data enn tidligere, fikk man ganske forbløffende resultater. Det mest kjente resultatet er å kunne beskrive innholdet av bilder. Dette var veldig vanskelig før man begynte med nevrale nett.

Noen mennesker brukte tid på å gjennomgå 1 million bilder og beskrive med tekst innholdet på bildene. Det var første gang man prøvde seg på så store datamengder. Etter at man hadde kjørt 1 million bilder gjennom et nevralt nettverk, så man at det slo alle andre måter å gjenkjenne bilder på ned i støvlene. De som ledet arbeidet med dette, er fortsatt ledende i dag på KI-fronten.

Så det nye er maskiner som lærer. Man har for så vidt hatt kunstig intelligens lenge, hvor menneskene bestemmer i detalj hva som skal utføres, men man har aldri før løst problemet med maskinlæring. Ofte kaller man det dyp læring eller deep learning.

Alt vi nå har sett med Chat GPT og lignende språkmodeller er basert på dyp læring, maskinlæring.»

VI VET IKKE HVORDAN DET FUNGERER

«Det er veldig imponerende hva man kan få til ved hjelp av maskinlæring, men samtidig er det nye problemstillinger som dukker opp. Den ene er at man egentlig ikke forstår hvordan teknologien virker, men bare observerer at den fungerer, og så må man etterpå studere det som et slags naturfenomen, akkurat som man studerer en nyoppdaget dyreart og ser hvordan den reagerer på forskjellige stimuli. Man kan ikke analysere innholdet i disse modellene og si noe om hvordan de vil oppføre seg. Modellene er bare milliarder på milliarder av tall, som ikke gir mennesker noe informasjon. Det gjør at teknologien er vanskelig å kontrollere, og det er en av tingene som kan virke skremmende. Man vet ikke nå hvor langt teknologien kan nå hvis man pøser på med mer data og mer datakraft. På et eller annet tidspunkt vil det kreve så mye energi å kjøre de nye datasentrene for kunstig intelligens, at det blir uholdbart. Nå

Utviklingen på dette området går så fort at artikkelen kanskje er delvis utdatert når den kommer på trykk, sier Sverre Andreassen. Etter at intervjuet ble gjort, har for eksempel nå nobelprisen i fysikk overraskende gått til forskerne John Hopfield og Jeffrey Hinton for gjennombrudd i bruk av nevrale nettverk til maskinlæring.

tenker man at man må finne smartere måter å lære opp disse nettene på. Hvis man ikke ukritisk mater inn alt som finnes på internett, men i stedet finner kvalitetsdata fra utvalgte kilder, blir også kvaliteten på språkmodellen bedre.»

RESULTATENE SENSURERES

«Fordi man ikke kan kontrollere systemene ut fra en forståelse av hvordan de fungerer, har man lagt et sensurlag utenpå modellen, og det er dette man ofte støter på når en språkmodell sier at den ikke kan svare på visse spørsmål. Utfordringen er bare at sensurlaget ofte ikke er like smart som modellen selv, og det gjør modellen 'dummere'. Den er for eksempel blitt instruert til at hvis det kommer et spørsmål om bomber, så skal den ikke svare. Men det kan være mange anledninger der man snakker om bomber, uten at det er meningen å lage en bombe. Man kan for eksempel snakke om bombe i overført betydning.»

VI KAN FÅ ULIKE SVAR PÅ SAMME SPØRSMÅL

«En utfordring er at modellene er stokastiske, de vil ikke gi det samme resultatet hver gang. Dette er et problem hvis vi skal bruke KI til å automatisere prosesser. Vanligvis ønsker vi at en bestemt input skal gi et bestemt resultat, men det får vi ikke til her. Det er tankevekkende og interessant at menneskelige hjerner antakelig fungerer mer likt et nevralt nettverk enn en deterministisk maskin. Hvis du blir spurt om samme ting på to forskjellige dager, vil du antakelig ikke klare å gjenta eksakt det samme svaret. Så kanskje denne teknologien kan bidra til at vi får større forståelse av hvordan hjernen hos mennesker og dyr fungerer.»

HALLUSINERING

«Alle som har brukt disse språkmodellene vet at de kan si ting som ikke er sant. Det har fått navnet hallusinerings – den hevder noe med tilsynelatende stor autoritet uten å ha dekning for det.

Den har ikke noe begrep om hva som er virkelig og ikke virkelig, hva som er sant og ikke sant. Språkmodeller er f.eks. notorisk dårlig til å regne. Du kan gi den to tall å multiplisere, så kommer den med et galt svar. Samtidig har man fått den til å resonnerer til en viss grad. Ofte kan man få en slik modell til å bestå forskjellige oppgaver der du ber den om å resonnerer, men ikke på et veldig høyt nivå.

Dog gjelder dette ikke de aller nyeste modellene som nå kommer på markedet. De er trent til å resonnerer, ikke bare blindt generere tekst. Dette er et langt skritt på veien mot å redusere hallusinerings og gjøre dem til nyttige hjelpere på mange fagområder som krever både kunnskaper og resonneringssevne på høyt nivå.»

GENERELL INTELLIGENS

«Det foregår en diskusjon om hvorvidt disse KI-systemene kan utvikle en generell intelligens på tvers av mange områder, og om de kan utvikle det vi

menneskelig sett ville kalle sunn fornuft. Foreløpig er vi nok langt fra det, men vi vil stadig se flere og flere avgrensede områder hvor KI-systemer overgår menneskelige evner. Slik sett kan de være utrolig intelligente på noen områder, men samtidig like forbløffende dumme på andre.»

Bør vi være bekymret?

«Det er bekymringer rundt teknologien. Kan den på de fleste områder bli smartere enn mennesker? Og kan en datamaskin som er blitt smartere enn mennesker begynne å tjene seg selv, snarere enn å betjene menneskene?

En konsekvens kan bli at mange jobber forsvinner, og til gjengjeld oppstår det nye typer jobber, som man ikke hadde fantasi til å forestille seg. Men teknologien er en reell trussel for dem som arbeider med språk, som oversettere og tekstforfattere. Det er også en trussel mot kunstnere. Det blir vanskelig å skille mellom ekte musikk og generert musikk, eller å skille mellom genuine bilder og bilder som er manipulert av kunstig intelligens.

Vi er jo allerede dypt påvirket av den teknologien vi har skapt, med bruk av datamaskiner, internett og telefoni. Vi lever i så stor symbiose med teknologien, at det begynner å bli vanskelig å tenke seg et liv uten. Samtidig er det mange utfordringer, man ser på nettavhengighet, spillavhengighet og mobilavhengighet og hvordan barn blir eksponert for dette. Hva gjør det med hjernene våre?

Men når først teknologien er der, er det veldig vanskelig å gå tilbake frivillig. Den er nok kommet for å bli, med mindre det kommer en katastrofal hendelse i menneskenes historie der ting går i

glemmeboken. Etter romertiden var det mye teknologi som ble glemt. For eksempel har man ennå ikke funnet ut hvorfor romersk betong har holdt seg så godt i forhold til moderne betong. De laget store kupler uten armering, som har overlevd i nærmere 2000 år.

Det man vet er jo at menneskelig hjernestørrelse har gått jevnt og trutt nedover siden den industrielle revolusjon. Det kan jo hende at når man ikke trenger så mye hjernekapasitet for å klare seg og overleve, så kvitter naturen seg med den overflødige kapasiteten. Vi har mindre bevegelse i hverdagene enn før, derfor har vi opprettet treningssentre. Kanskje vi må innføre obligatorisk hjernetrim?»

TEKNOOPTIMISME OG DOMMEDAGS-PROFETIER

«Vil KI redde menneskeheten og løse alle verdens problemer, eller føre til dens undergang? Dette er spørsmål som følger med de store teknologiskiftene i menneskehetens historie, og KI er ikke noe unntak. Så lenge menneskelig visdom ikke følger samme utviklingskurve som teknologien, kan det se mørkt ut. Er løsningen mer teknologi, eller trenger vi en bedre forståelse av oss selv, slik at teknologien kan utnyttes på en ansvarlig måte? Vi kan håpe at pendelen vil svinge på et tidspunkt når flere innser konsekvensene av en blind teknologiutvikling som skaper minst like mange problemer og utfordringer som den løser.»

P.S. Sverre Andreassen legger til at utviklingen nå går så fort, at artikkelen kan være delvis utdatert før den kommer på trykk.

Begrepsforklaringer

Nevrale nettverk ble oppfunnet for 50 år siden, det var et forsøk på å etterligne hvordan hjerner fungerer. Hjernen har en nettverksstruktur med noder og forbindelse mellom dem.

Språkmodell: En språkmodell er resultatet av et nevralt nettverk som er lært opp med tekstdata. Den har lest tekster, artikler, bøker, internettsider etc.

Under læringsprosessen blir teksten delt opp i «tokens», som er en kort sekvens med tegn.

Det nevrale nettverkets læringsprosess består i å gjette på det neste tokenet etter å ha lest en viss sekvens tegn. Så får den 'belønning' eller 'straff' avhengig av hvor godt den klarer å gjette neste tegn. Fasiten er den teksten den har. Læringsalgoritmen har en belønningsfunksjon. Det betyr at visse tallsekvenser i modellen endrer seg. Det tilsvarer at forbindelsen mellom to nevroner blir styrket i hjernen. En språkmodell, et nevralt nettverk, har aldri sett et ord, men ser bare tokens, men den ser egentlig heller ikke token, bare heltall. Så det eneste den gjør er å prøve å forutsi neste heltall. Og det er det vi oppfatter som intelligens.

Jorda tåler ikke forbrukersamfunnet

✍️ ARNE ØGAARD

Vårt forbruk av energi og materielle ressurser kan ikke fortsette å øke i den rike del av verden, men nesten ingen politikere våger å snakke om det.

Dette er et hovedinntrykk jeg sitter igjen med etter å ha deltatt på seminaret «Hva kan vi lære av Ottar Brox i dag?». Brox døde den 16. februar i år, 91 år gammel, og dette seminaret ble avholdt på hans fødselsdag den 30. august. Mange deltagere må ha vært nær Brox alder, mens det også innimellom dukket opp noen helt unge og engasjerte.

I første del fortalte flere av hans medforskere om hans viktige arbeid for desentralisert bosetting og kystkultur. Han var blant annet motstander av at de store trålerne skulle overta det meste av fisket. Vi fikk også en innføring i nydyrkings- og bureisningspolitikken etter krigen. Mange fikk offentlig støtte til å skaffe seg en arbeidsplass på egen gård. Ganske marginale områder ble dyrket opp, men dette er områder som har liten plass i dagens stordriftspolitikk. De som har reist langt ut på landet, har sett hvordan mye av denne jorda i dag ligger brakk, mens husene forfaller. Storingsrepresentant fra SV, Torgeir Knag Fylkesnes, hevdet i en kommentar at vi nå trenger denne jorda igjen for å styrke vår egen selvforsyning og beredskap. Men han sa ikke hvordan SV vil arbeide for å nå dette målet. Ottar Brox var aktiv i miljøkampen allerede på 1970-tallet, og overskriften skal være en uttalelse han kom med allerede den gangen. I sin siste bok drøftet han også behovet for borgerlønn. Han var kjent som en uredde og klar tenker.

VEKSTDEBATT

I siste del av seminaret var temaet om dagens politikere er like modige. Anders Breidlid fra Oslo Met reiste spørsmålet

«Har de rødgrønne politikerne svikta i klimakampen?» Breidlid har bred internasjonal erfaring og hevdet at den globale oppvarmingen delvis er årsak til borgerkrigen i Sudan. Han påminnet om at vi nordmenn ligger på verdenstoppen i forbruk. Breidlid hadde lett nøye i venstrepartienes partiprogrammer etter kritikk av kapitalisme og økonomisk vekst, men hadde funnet svært lite. Han reiste spørsmål om dagens politikere er redde for å miste velgere hvis de våger å snakke om nødvendige endringer, og han etterlyste en ny Hans Nielsen Hauge, som er villig til å kjempe mot autoritetene.

Han henviste til følgende sitat fra Ottar Brox: «Å stille spørsmål om vekst er som å stille spørsmål om Guds eksistens ved teologisk fakultet».

VEKSTENS BAKSIDE

Neste innleder var Tone Smith, som satte et kritisk lys på vekstideologien. Det hjelper ikke å effektivisere hvis vi ikke setter et øvre tak på forbruket. All økt produksjon innebærer en miljøbelastning. Kapitalismen er ressursløsende ved at produktene er laget for å bli raskt ødelagt. Det skapes frustrasjon blant de som ikke klarer å henge med i presset om hele tiden å skaffe seg det nyeste. Det er belastende at stadig flere sosiale relasjoner krever pengebruk. Økt press på arbeidsplassene gjør at stadig flere søker til psykolog. Og hva er egentlig meningen med det hele? Har vekstkravet ført oss bort fra det vesentlige i livet? Folk i andre deler av verden ser at vi er på gal vei og ønsker en annen utvikling, men den globale kapitalismen skaper et imperialistisk press.

Jon Naustdalslid prøvde så å forklare at vekst ikke var problemet. Til slutt skulle innledere og politikere debattere disse sentrale spørsmålene, men det var dessverre satt av for lite tid til å kunne skape en fruktbar debatt.

I panelet, fra venstre: Jon Naustdalslid, Tone Smith, Anders Breidlid, Ingrid Fiskaa, Arild Hermstad og Astrid Hoem.

En samfunnsengasjert generalist

✎ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 PRIVAT

Arne Øgaard har vært med helt fra første spire til Cultura Lånesamvirke, som senere ble Cultura Bank. Jannike Østervold har snakket med ham om bøker, bank, antroposofi og livet.

Da Arne Øgaard ble intervjuet av Moss Avis i forbindelse med 60-års dagen, omtalte de ham som en generalist. Jeg (Jannike) foreslår å kalle ham en samfunnsengasjert generalist og formidler med skrivekløe. For det er ikke få kronikker og artikler han har produsert opp gjennom årene i Nationen, Klassekampen, Aftenposten, Vårt Land, Steinerbladet og ikke minst i Pengevirke. 9 bøker er det også blitt, både skjønnlitteratur og sakprosa. Nå er han også aktuell med en ny bok, *Ny økonomi for en truet verden*.

«Veldig mange er opptatt av miljø og klima», sier Arne, «men det er utrolig

hvor lite de har tenkt på økonomi. I den nye boken går jeg helt ned til det grunnleggende og ser på hva er et menneske, hva er penger, hva er en bedrift, hva er arbeid og lønn? Skal vi få gjort noe med økonomien, må vi få gjort noe med de grunnleggende spørsmålene. Hvorfor jobber jeg? Er det for å tjene penger, eller er det for å føle at jeg gjør en viktig oppgave i samfunnet? Leif Holbæk Hanssen holdt en gang et foredrag i LO – han sa for å provosere – ‘det at man selger seg selv for lønn er en form for prostitusjon’. Etter det fikk han ikke holde noen flere foredrag.»

Arne er arvelig belastet når det gjelder interessen for bankvirksomhet. Oldefaren hans var med på å starte Verdal sparebank, og bestefaren var banksjef der. Likevel ble det i første omgang studier i naturvitenskap. Som student på Blindern skrev han også sitt første leserinnlegg.

«Mens jeg studerte jobbet jeg i Gate-avisa noen år, jeg hadde fått litt sans for

å skrive igjen etter å ha mistet skrive-lysten på gymnaset. Gateavisa oppsto i et anarkistmiljø med folk som var veldig opptatt av frihet og alternativ kultur. Jeg gikk inn for å skrive anti rus-tanker.»

INTERESSEN FOR ØKONOMI VÅKNER

Etter studiene tilbragte Arne 2,5 år i jordbrukskollektiv på Rott, som leverte varer til Helios. I forbindelse med Helios-arbeidet startet Arne et nytt lite blad som het Assosiasjon, som handlet mye om økonomi, praktisk alternativ økonomi, Helios-samarbeidet og mye annet. Her skrev økonomen Leif Holbæk Hanssen en artikkel om GLS-bank i Tyskland, som var grunnlagt i 1974. Ove Jakobsen, som nå er fast bidragsyter til Pengevirke, skrev også der.

Arne forteller at han deltok på et pinsestevne i regi av Antroposofisk selskap, der hovedtemaet var økonomi. Der var Barkov fra GLS-bank på besøk. Han la en gulldollar på gulvet, og sa at ‘her er startkapitalen til å starte en bank’. Etter hvert kom så Cultura Lånesamvirke i gang. De hadde en stor rådsgruppe, og Arne ble invitert til å være leder av rådet. Da Cultura Bank ble etablert i 1997, ble Arne leder av forstandskapet.

«Etter hvert kom jeg inn i styret i banken. Jeg har alltid sett meg selv som den som kan stille de dumme spørsmålene. De som er utdannet økonomer, tenker litt annerledes enn de som er idealister. Hvorfor skal de med lavest betalingsevne betale høyest rente?

Jeg var selvfølgelig inspirert av Steiners tregreningstenking, broderlig samarbeid i næringslivet, frihet i åndslivet og likhet i rettslivet. Pengevirke forsøker å holde noen av de grunnleggende ideene i live. Bankdrift skal være en fornuftig mellommann mellom de som har penger og de som trenger dem.»

I 1999 ble både Arne og Jannike

Arne skriver kronikker til Nationen på 1980-tallet, sammen med sin sønn, Kristoffer.

spurt av Svein Berglund om å arbeide med nyskapningen Pengevirke.

«Det har vært veldig viktig, alle bøkene jeg har fått mulighet til å lese mens jeg har vært i Pengevirke. Jeg har mange meter med bøker om økonomi, og det har vært et viktig selvstudium. Jeg prøvde å sammenfatte en del av dette i den første boken min, *Den tredje vei* – der jeg forsøker å se noe både fra høyre og venstre side og sammenfatte det beste fra begge.»

ANTROPOSOFIENS BETYDNING

«Holbæk Hanssen var hoveddrivkraften bak ideen om å lage en bank. Så kom Svein Berglund og tok på seg det praktiske arbeidet. Svein Berglund uttrykte at det var gjennom sitt antroposofiske arbeid at han fant den indre kraften til å våge det dristige spranget som han tok, da han forlot en godt betalt fast stilling i næringslivet for å bli Cultura Banks første banksjef. Uten Svein Berglund ville ikke banken vært til», sier Arne.

Cultura Lånesamvirke lånte ut penger nesten bare til antroposofiske virksomheter, men ønsket var hele tiden at dette skulle bli til noe allment.

Arne fortsetter: «Steiner har satt i gang noen impulser som man må jobbe videre med. Steiner er opptatt av bevegelse og utvikling. For meg er antroposofien veldig viktig, en kilde til inspirasjon og nytenkning, den skaper bevegelse i tenkningen, utvider verdensbildet. Folk er så opptatt av fysisk

Arne signerer en av sine bøker.

trening – å jobbe med antroposofi er mental trening – å prøve ut noen nye tanker hver dag. Det har jeg vært opptatt av helt siden jeg studerte naturvitenskap, naturvitenskapen beskriver jo bare en liten del av virkeligheten.»

ERFARINGENE SOM LÆRER

«Steiner-pedagogikken, som jeg har drevet mest med, har vært en inspirasjon. Hvordan kan man legge fram stoff, hva er det vesentlige, hvordan skal vi forholde oss til elevene. Steiner-pedagogikken prøver å skape bilder, ikke abstrakte teorier.

Jeg har jobbet i skolen i cirka 40 år, noe av det i offentlig skole. De siste årene er det påfallende at elevene har fått elendig hukommelse og konsentrasjonsevne. Hvis vi kommer tilbake til samme tema etter 3 uker, så sier selv de flinkeste elevene 'dette har vi ikke hørt om'. I gamle dager måtte man huske mange ting, ikke minst logistisk tenkning, man måtte avtale ting på forhånd og planlegge. Det er mange flere elever nå som har forskjellige psykiske problemer. Men elevene er veldig åpne og tillitsfulle i forhold til hvordan vi var.»

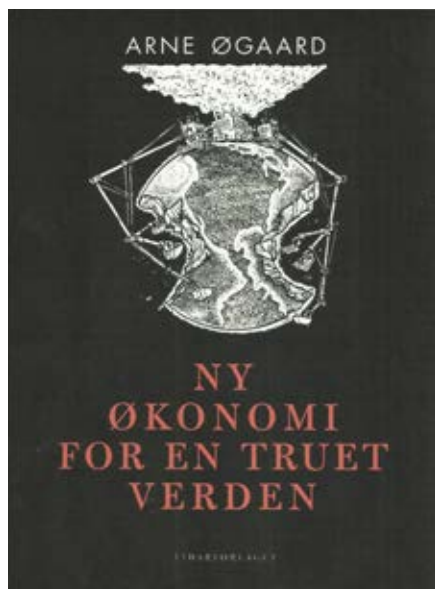
ET ENKELT LIV

«De årene jeg bodde i jordbrukskollektiv lærte jeg å klare meg med utrolig lite. Jeg har alltid hatt en lidenskapelig sans for askese – jeg har likt å leve enkelt. Hvis jeg skal skeie ut, spiser jeg et par ruter mørk sjokolade. Jeg har ikke behov for noe som koster mye penger.

Jeg har alltid vært mye ute i naturen og har satt pris på det. Lese bøker. Og skrive. Jeg har veldig glede av å skrive om igjen og forbedre, men jeg vil ikke bli forfatter som er nødt til å skrive nye bøker hele tiden. Derfor kaller jeg meg heller bokskriver enn forfatter. Jeg skriver ikke for å tjene penger, men fordi jeg har glede av å skape og formidle.

Når jeg holder foredrag, pleier jeg ofte å fortelle om da jeg som liten lå i veikanten og skrev bilnummer. Det kom aldri en trailer, det fantes ikke. Det er et bilde på hvordan varetransporten, omsetningen og forbrukersamfunnet har utviklet seg. Norges overforbrukdag er 12. april. Resten av året lever vi på «kreditt» og bruker mer enn vår andel av ressursene. Hvordan skal vi komme tilbake til et forbruk som jorda tåler?»

Kanskje finner vi noe av svaret på dette i Arnes nye bok?

Banksjefens hjørne

JANNIKE ØSTERVOLD

Foto: Stig Weston

Det siste året har det vært spesielt hyggelig å være banksjef i Cultura Bank. Etter noen magre økonomiske år, da vi ikke betalte utbytte til våre eiere, kunne vi endelig i vår betale ut 6 % utbytte til eierne. Ut fra bankens halvårsresultater ser det ut til at 2024 også kan bli et godt år.

ANERKJENNELSE TIL CULTURA BANK FRA ICAN

I september markerte ICAN globalt en uke mot atomvåpen, og jeg deltok i den forbindelse på et frokostmøte på Deichmanske bibliotek, der temaet var «Best practice - No Money for Nuclear Weapons». Samtalen ble ledet av Diego Alexander Foss, og deltakere var foruten meg selv, Karolina Malisaukaite fra KLP og Daniel Alexander Gudbrandsen, som er koordinator for ICAN Norge.

19. september fikk vi i banken besøk fra ICAN og Leger mot Atomvåpen, og fikk overrakt et diplom for gode retningslinjer.

I debatten på Deichmanske bibliotek deltok fra venstre Diego Alexander Foss, Daniel Alexander Gudbrandsen, Karolina Malisaukaite og Jannike Østervold. Foto: Stian Torstenson

Banksjef Jannike Østervold i Cultura Bank mottar diplom for gode retningslinjer fra Signe Flottorp, nestleder i styret for Leger mot atomvåpen. Foto: Stian Torstenson

FORSIKRING, ET SATSINGSOMRÅDE

Når Cultura Bank nå har utvidet vårt virksomhetsområde til å omfatte salg av forsikring, er dette både et svar på etterspørsel fra kunder og et ledd i å gjøre bankens økonomi mer robust overfor en kommende rentenedgang. Vi har nå tre autoriserte forsikringsrådgivere, som kan tilby våre kunder en uforpliktende gjennomgang av deres forsikringer. Send oss en e-post til forsikring@cultura.no hvis du ønsker å bli kontaktet av en forsikringsrådgiver og få en gjennomgang av dine forsikringer og et tilbud på forsikringer fra Frende Forsikring. Banken mottar en provisjon fra Frende Forsikring så lenge kunden har sin forsikring der. Nå kan du også se dine forsikringer fra Frende Forsikring i nettbanken.

BANKENES SIKRINGSFOND GARANTERER FOR INNSKUDD OPP TIL 2 MILLIONER

I september deltok jeg på Bankenes Sikringsfonds høstkonferanse, og der ble vi oppfordret til å sørge for at kundene vet hva fondets rolle er. Bankenes Sikringsfond er opprettet for å bidra til stabilitet i bankvesenet, gjennom at de garanterer for innskytternes innskudd opp til 2 millioner kroner, pr. innskyter, pr. bank. Det betyr at pengene deres er trygge selv om det skulle oppstå usikkerhet omkring en enkelt banks soliditet, og de behøver ikke å løpe til banken for å ta ut pengene sine, og på den måten øke sannsynligheten for at banken ikke kan møte sine forpliktelser. I tilfelle av en bankkonkurs, vil sikringsfondet sørge for at innskytterne raskt får pengene sine tilbake. For Cultura Bank som liten sparebank er det fint å ha sikringsfondet som garantist for at pengene dine er like trygge hos oss som i de store bankene.

Nytt om medarbeidere

ASSISTERENDE BANKSJEF/KREDITTSJEF

Foto: Privat.

Steinar Carlsen (57) overtar stillingen som assisterende banksjef/kreditsjef i Cultura Bank 1. november 2024. Steinar kommer fra stilling som kreditsjef i MyBank ASA.

Steinar Carlsen er siviløkonom og har lang erfaring i bank, blant annet fra Nordea og Storebrand,

hovedsakelig innenfor ledelse, kreditt, både person- og bedriftsmarked, og forskjellige former for kontroll. Han har også i en periode hatt nordisk ansvar for forsikring i BNP Paribas Personal Finance. Videre har han erfaring fra internrevisjon og finansiell rådgivning fra KPMG.

Fra sin tid i MyBank har han god kjennskap til SDCs banksystemer (Cultura Banks systemleverandør) og har blant annet samarbeidet med SDC om utvikling og implementering av IT-løsninger for kredittområdet.

Vi hadde flere gode søkere til stillingen, men Steinar skilte seg ut med sin brede kompetanse og erfaring, som dekket alle kvalifikasjonene vi ønsket oss. I sin rolle som kreditsjef/assisterende banksjef vil han ha ansvar for kredittområdet, samt salg av forsikring, og være nestleder og stedfortreder for banksjef.

Foto: Stian Torstenson

KREDITTRÅDGIVER PRIVATMARKED

Kjersti Terese Simmons (43) kommer fra Stjørdal. Hun har bodd i USA i 5 år og har 3 gutter på 13,17 og 19 år. Hun kommer fra jobb som kredittrådgiver i Selbu Sparebank og flyttet til Oslo i august og bor med samboer og hans to barn

på 16 og 19.

Kjersti har jobbet i bank siden 2002, først 4 år i USA og siden 2006 i Norge. Hun har jobbet som rådgiver på privatmarked og, siden 2008 også med forsikring. Hun har vært salgsleder i dagligbankavdeling i 6 år.

Mye fritid går med til oppfølging av barnas fritidsaktiviteter, de er aktive i idrett. Kjersti trener også selv, liker å løpe både inne og ute. Har hytte på Skeikampen og trives best på fjellet ute i naturen. Ellers er hun glad i god mat og i å reise og oppleve nye steder.

Kjersti er spent på hvordan det er å jobbe i en bank med større fokus på etikk og verdier enn den tradisjonelle banken. Hun er opptatt av bærekraft og sier: «En kvinnelig banksjef og kvinnelige ledere kan bidra til stabile og økonomisk lønnsomme samfunn- og derav attraktive investeringsmuligheter.»

NYE ANSIKTER I KUNDESENTERET

Foto: Stian Torstenson

Hans Viktor Løvgren Pedersen (26) har en solid akademisk bakgrunn med en bachelorgrad i Entreprenørskap og økonomi fra BI Nydalen og en mastergrad i Naturbasert reiseliv fra NMBU i Ås, hvor han spesialiserte seg på gårdsturisme i Østerdalen. Med en sterk personlig interesse for miljø,

bærekraft og friluftsliv, noe han har utforsket gjennom lange vandringer som Oslo til Trondheim (643 km) og Norge på langs (3104 km), ser han frem til å bringe sitt engasjement og sine verdier inn i rollen som kundebehandler i Cultura Bank. Hans Viktor er ivrig etter å bli kjent med kundene og hjelpe dem med å navigere i sitt økonomiske landskap, drevet av de samme verdiene som har ført ham til Cultura Bank.

Foto: Stian Torstenson

Amna Iqbal (28) har en bachelorgrad i internasjonale relasjoner og mastergrad i samfunnsøkonomi fra London. Hun har også bodd ett år i Berlin i forbindelse med utveksling og jobb. Amna har bred erfaring innen kommunikasjon og økonomi. Hun har tidligere arbeidet i Handelsbanken der hun har

vært kundebehandler for privatkunder. I Cultura Bank skal hun hovedsakelig jobbe med kundebehandling for bedriftskunder, og også noe på privatområdet. Hun er også bankens personvernombud.

I fritiden driver hun med frilansjournalistikk for ulike norske aviser, og liker å reise når hun får anledning til det. Amnas motivasjon for å jobbe i Cultura Bank er bankens verdigrunnlag med fokus på bærekraft. Hun ser frem til å bistå med god og nøyaktig saksbehandling for både eksisterende og nye kunder og er opptatt av å ha en god relasjon til kundene.

SLUTTET

Gro Sissel Taraldrud er blitt pensjonist etter 21 år i banken. Mange av kundene våre kjenner henne gjennom hennes arbeid med boliglån, og vi er mange, både kunder og ansatte, som kommer til å savne henne.

Lars Erik Storhaug har sagt ja til et tilbud om å bli administrerende banksjef i Haltdalen Sparebank og forlater derfor sin stilling som assisterende banksjef/kreditsjef i Cultura Bank. Vi takker for solid innsats i Cultura Bank og gratulerer ham med ny jobb.

Nytt om våre kunder

Sigdal Mølle

Å bevare biodiversitet er viktig for å bevare en robust og levedyktig natur. Sigdal Mølle, som drives av bønder som dyrker gamle kornsorter, ble omtalt i et innlegg i Dagsrevyen i september. Kornet dyrkes økologisk, og alle bøndene er Debio-godkjente for økologisk produksjon. Takket være disse bøndene har vi muligheten til å bake smaksrike brød av urkorn, som svedjerug, emmer, enkorn og spelt. Vi er stolte av å være med på å finansiere denne flotte virksomheten!

sigdalmolle.no

Foto: Sigdal Mølle

Bergsmyrene gård

Gårdsbutikken på Bergsmyrene gård er lånekunder hos oss og har gått gjennom en oppgradering med nytt bakeri der det produseres nydelig brød og andre bakevarer.

Butikken har også økologiske og biodynamiske produkter fra andre gårder, og her selges det alt fra mel og pasta til olje og eddik.

Bonden, Severin Romer Iversen, oppfordrer til å støtte lokale produsenter og handle mer bærekraftig ved å kjøpe ureist eller kortreist mat. I tillegg får man en egen opplevelse i det å dra på gården. Denne oppfordringen støtter vi og håper flere vil ta turen innom Bergsmyrene gård og andre lokale gårder og produsenter.

www.bergsmyrene.no

Ferske boller frister til et besøk i gårdsbutikken på Bergsmyrene gård. Foto: Stian Torstenson

Farvel til CulturaFlokk

Cultura Bank har besluttet å legge ned folkefinansieringsplattformen «CulturaFlokk». Det har vært et fint tilleggstilbud å ha til kunder og andre med gode ideer, men det har vært lite aktivitet der siste år, og det finnes andre folkefinansieringsplattformer som kundene våre kan bruke. Vi håper på forståelse for denne avgjørelsen. Har du et fint prosjekt som trenger penger, så er det fortsatt mulighet for å søke støtte hos Cultura Gavefond (se egen artikkel).

Sparing som støtter gode formål

Cultura Bank samarbeider med en rekke organisasjoner om en sparekonto, der du kan støtte en av disse organisasjonene gjennom din sparing. Takket være våre kunders sparing har vi kunne overføre følgende støttebeløp til organisasjonene for 2023:

Organisasjon	Støttebeløp for 2023
Regnskogfondet	79 062,59
Redd Barna	79 577,31
Naturvernforbundet	84 586,99
WWF-Norge	64 926,11
Norges Kvinne-og familieforbund	20 504,93
Norsk PEN	11 579,58

Åpenhetsloven

✎ SIGURD MATHIESEN, INTERIM ØKONOMISJEF
CULTURA BANK

I 2023 ble mange norske virksomheter omfattet av rapporteringskravene i åpenhetsloven ut fra terskelverdier knyttet til omsetning, antall ansatte og balanse. Virksomhetene som omfattes av kriteriene pålegges å redegjøre for hvordan man gjennomfører aktsomhetsvurderinger knyttet til egen virksomhet, leverandører og samarbeidspartnere når det gjelder anstendige arbeidsforhold og menneskerettigheter.

Cultura Bank var ikke pålagt å rapportere i fjor, men valgte likevel å rapportere etter den nye loven ut fra bankens etablerte bærekraftprofil. Tidligere i 2024 publiserte Cultura Bank sin første integrerte års- og bærekraftrapport, som gir en samlet framstilling av hvordan bankens finansiering av bærekraftige husholdninger og virksomheter nå skaper gode økonomiske resultater for både bankens kunder, eiere og andre interessenter. Du kan lese rapporten her:

<https://cultura.wrep.it/ars-og-baerekraftrapport2023>

Cultura Bank legger til grunn at aktsomhetsvurderinger skal være dynamiske, og aktsomhetsvurderingsprosessene er derfor en pågående og gjentakende prosess i banken. Banken foretar en årlig evaluering av arbeidet som er blitt gjort slik at man kan forbedre prosessene i samarbeid med leverandører og andre interessenter. Som en følge av dette har Cultura Bank i tredje kvartal i 2024 derfor valgt å publisere en supplerende redegjørelse i henhold til åpenhetsloven i tillegg til den som inngår i årsrapporten. Her kan du lese nærmere om oppfølgingen, kontrollene og vurderingene som er blitt foretatt i inneværende år. Du finner den supplerende redegjørelsen her:

<https://shorturl.at/Xgz9F>

Fra venstre: Gytis Blaževičius, Christian Dyresen, Ingeborg Breines, Ellen Stenslie, Tom Hausland og Jannike Østervold

Banker for fred

✍ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 CULTURA BANK/KULTURMEGLERNE

I forbindelse med Global Alliance for Banking on Values (GABVs) årsmøte i februar ble det offentliggjort en erklæring for fred, som Cultura Bank stiller seg bak. Vi har oversatt erklæringen til norsk og gjengir den på neste side.

Denne erklæringen var vår inspirasjon til at vi i Cultura Bank for første gang meldte oss som arrangør av en paneldebatt under Arendalsuka, der vi ønsket å sette fokus på fredsarbeid og finansinstitusjonenes rolle. Med oss som arrangører fikk vi Hardangerakademiet og Rethinking Economics.

Jeg innrømmer å ha litt blandede følelser overfor et arrangement som Arendalsuka, det er så stort og så mye at det bare er mulig å få med seg en liten brøkdel av hva som skjer. Vi hadde æren av å ha Arendalsukas første arrangement på hovedscenen på torget, et sjansespill når det gjelder vær, men vi var heldige og fikk strålende sol – i motsetning til de som hadde arrangementer senere i uken.

De store endringene i verdenshistorien har alltid startet med de små bevegelsene. Vi ønsket å snakke om hvordan denne idealismen kan finne plass i en uforutsigbar og dyster nåtid og hvordan makro og mikroengasjement henger sammen. Temaet vårt var:

Positiv fred, utopisk eller fremtidens realisme? – Militarisme og krigsøkonomi versus fredsøkonomi og livskraft.

Panelet besto av Ove Jakobsen, professor i økologisk økonomi, som i denne sammenheng representerte Hardangerakademiet, Ingeborg Breines (fredspeagog og tidligere FN-diplomat), Gytis Blaževičius (leder for Natur og Ungdom), Ellen Stenslie (Rethinking Economics Norge), Jannike Østervold (banksjef Cultura Bank) og Tom Hausland (Styreleder Rødt Agder).

Samtaleleder var Christian Dyresen, kommersiell leder for Kulturmeidlerne.

Professor Ove Jakobsen, som ikke kunne være til stede fysisk, innledet på storskjerm med å utdype Johan Galtungs begreper positiv og negativ fred.

En time går fort – og det virket som alle fortsatt hadde mye på hjertet da tiden var brukt opp. Ingeborg Breines avsluttet med å si at hun tror på Platon, at det gode, det vakre og det sanne er sider av det samme, og leste et dikt om skjønnhet av den persiske dikteren Hafiz.

Du kan se opptaket av panelsamtalen her:
youtube.com/watch?v=Wtzlmp_yuzk

THE SACRED DANCE FOR LIFE

*I sometimes forget that
 I was created for joy
 My mind is too busy.
 My Heart is too heavy
 for me to remember
 that I have been
 called to dance
 the Sacred dance of life.
 I was created to smile
 to love
 to be lifted up
 and lift others up
 O sacred one
 Untangle my feet
 from all that ensnares
 Free my soul
 That we might
 Dance
 and that our dancing
 may be contagious.
 - Hafiz*

Ingeborg Breines

Milano-deklarasjonen: En erklæring for fred

Denne erklæringen ble publisert ved avslutningen av GABVs årsmøte 2024 i Milano, Italia, den 28. februar 2024

Global Alliance for Banking on Values (GABV) ble opprettet for å sette finansiell virksomhet i tjeneste for mennesker og planeten. Fred, og stabiliteten som følger med den, er en forutsetning for at finansvesenet skal kunne oppnå dette målet; å bidra til å løse de viktigste utfordringene i vår tid, som klimaendringer og sosial ulikhet, som er kjernen i vårt arbeid. Det kan ikke være fred og stabilitet mens finansinstitusjoner fortsetter å finansiere produksjon og handel med våpen.

I anledning sitt 16. årsmøte i Padova og Milano, Italia, forplikter GABV seg til å stå i solidaritet med alle som arbeider for å støtte ofrene for konflikt og arbeidet for fred. Med denne uttalelsen forplikter nettverket av verdens ledende verdibaserte banker seg til å fortsette og intensivere innsatsen for å fremme fred i alle dens former og oppfordrer finansinstitusjoner overalt til å følge deres eksempel og trekke seg ut fra våpenindustrien som fremmer konflikter over hele kloden.

Fra Afrika til Europa og Midtøsten, opererer noen GABV-medlemmer i land som er direkte påvirket av væpnet konflikt. De, deres medarbeidere og deres kunder er direkte berørt av konflikt. Disse bankene tar pragmatiske skritt for å redusere de verste virkningene. Disse verdibaserte bankene er spesielt relevante i konfliktområder fordi de opprettholder lokal økonomisk aktivitet og betjener sårbare og ofte fordrevne grupper. De spiller også en avgjørende rolle i å finansiere motstandsdyktige, inkluderende økonomier. Som sådan har de førstehånds forståelse av kostnadene ved konflikt og gir et sterkt eksempel på hvordan bankvirksomhet kan brukes i tjeneste for fred og økonomisk trygghet.

En rapport, bestilt av GABV og Banca Etica, viser hvor avgjørende den globale finansindustrien er i våpenhandelen, og tilrettelegger dermed for militær konflikt. I kontrast har bevegelsen for verdibasert bankvirksomhet valgt å ikke finansiere produksjon eller handel med våpen. I stedet fokuserer den bevisst på finansiering for positiv endring for mennesker og planeten, og beviser at en annen tilnærming er mulig.

Sammen tar GABV et humanitært standpunkt og fordømmer sterkt enhver form for vold, kamp eller krig, under alle omstendigheter, uansett hvor det skjer. Varig konfliktløsning kan bare finne sted gjennom åpen dialog, fredelige forhandlinger og oppriktig samarbeid, som et middel til å bygge tillit som er grunnlaget for fred.

GABV oppfordrer finansindustrien til å stoppe finansiering av produksjon og handel med våpen, og oppmuntrer institusjoner til å innføre eller utvide eksisterende retningslinjer som begrenser finansiering av våpenindustrien, og ber om at de informerer om dette på en transparent måte.

Om Global Alliance for Banking on Values

Global Alliance for Banking on Values (GABV) er et nettverk av uavhengige banker som bruker finans for å levere bærekraftig økonomisk, sosial og miljømessig utvikling. Deres kollektive mål er å endre banksystemet slik at det blir mer transparent, støtter økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft, og tjener den virkelige økonomien. GABV har over 70 medlemmer og opererer i 45 land over hele Afrika, Asia-Stillehavsregionen, Latin-Amerika, Nord-Amerika og Europa. Til sammen betjener de mer enn 60 millioner kunder, sysselsetter 80 000 medarbeidere og har over USD 210 milliarder i samlede forvaltede eiendeler. gabv.org

Global Alliance for Banking on Values

[] Forskning fra GABV viser at medlemmene enten har retningslinjer som forhindrer finansiering av produksjon eller handel med våpen eller, der denne informasjonen ikke var tilgjengelig, har gitt skriftlig bekreftelse på at de ikke har noen vesentlig eksponering mot produksjon eller handel med våpen. Denne posisjonen ekskluderer skytevåpen brukt til jakt, sport og/eller rekreasjon.*

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Hartmut Rosa

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

Ove Jakobsen

INNLEDNING

Ifølge Rosa lever vi i en tid preget av kriser på mange nivåer, økologisk, økonomisk, politisk og personlig, resultatet er fremmedgjøring i forholdet

til oss selv, hverandre og verden. En viktig årsak til problemene er ideen om evig vekst, økonomisk, teknologisk og kulturelt. De negative konsekvensene av ubegrenset vekst blir stadig mer åpenbare, og vi står ved et veiskille der vi må tenke nytt om hvordan vi organiserer økonomi, samfunn og hvordan vi lever våre egne liv.

For å håndtere utfordringene skiller Rosa mellom tre hovednivåer: analyse, diagnose og terapi.

Analyse: Det handler om systematisk å identifisere og definere de viktigste utviklingstendensene i et samfunn, både på strukturelt og kulturelt nivå.

Diagnose: Her er fokus å identifisere og definere feil, forstyrrelser eller problemer i samfunnet – altså det som er verdt å kritisere.

Terapi: Utfordringen er å finne løsninger eller muligheter for å rette opp i de feilene og problemene som er identifisert på analyse- og diagnosenivået.

ANALYSE

Vårt nåværende senmoderne samfunn har flere kjennetegn, blant andre:

- Kapitalistisk økonomi
- Økende sekularisering
- Økende individualisme
- Interaksjon mellom alle faktorene

For å opprettholde systemet er kontinuerlig vekst en nødvendig forutsetning

”

Et annet kjennetegn ved senmoderne samfunn er at livskvalitet måles kvantitativt etter stadig flere kriterier.

(dynamisk stabilisering). Med dynamisk stabilisering mener Rosa at senmoderne samfunn er avhengige av kontinuerlig økonomisk vekst, teknologisk akselerasjon og kulturell innovasjon for å opprettholde seg selv. Vekst er med andre ord noe som ligger i systemet, det er ikke påført utenfra. Denne modellen har sine klare begrensninger. I jakten på uendelig vekst har vi overforbrukt naturressurser, forurenset planeten og skapt dype sosiale ulikheter. Et samfunnssystem som stabiliserer seg gjennom stadig raskere vekst (akselerasjon) er ikke bærekraftig på lang sikt.

Et annet kjennetegn ved senmoderne samfunn er at livskvalitet måles kvantitativt etter stadig flere kriterier. Det blir i økende grad definert parametre for hvordan vi skal oppnå fremgang og økt status gjennom kriterier som er målbare, sammenlignbare og med mulighet til å forbedre; privat; eks. antall skritt pr. dag, hvor lenge du sover, oksygennivå i blodet mm. Offentlig; i bedrifter, offentlige etater, skoler, barnehager, og universiteter øker antallet parametre som blir registrert, sammenlignet og stilt krav om forbedret effektivitet.

DIAGNOSE

Ifølge Rosa skyldes problemene at det oppstår økende avstand (desykronisering) mellom systemet og livet. Tempoet

innenfor økonomi, politikk og individuelle krav kommer i utakt med virkeligheten.

- For raskt for økonomien: Finanskrise, avstanden mellom finans og realøkonomi øker
- For raskt for politikken: Demokrati-krise, beslutninger fattes for raskt til at demokratiske prosesser henger med
- For raskt for naturen: Miljøkrise, vi henter ut mer ressurser enn økosystemene tåler
- For raskt for individet: Helsekrise. For å henge med må vi øke tempoet i utakt med kropp og sjel med resultat at mange tyr til kunstige stimulanser.

Akselerasjonen i det senmoderne samfunnet fører til en opplevelse av fremmedgjøring. Kort sagt, selv om teknologisk fremgang har gjort verden mer forståelig, har den også gjort den mer truende og mindre tiltrekkende.

TERAPI

Rosa mener at alternativet til denne modellen ikke nødvendigvis er «ned-

Litteratur

Rosa, H. (2019): *Resonance – A Sociology of Our Relationship to the World*, Polity

Reckwitz, A. and Rosa, H. (2023): *Late modernity in Crisis*, Polity

Rosa, H.(2024): *Akselerasjon og resonans, Cappelens upopulære skrifter*

***Ifølge Rosa må vår oppfatning
av virkeligheten endres ved å
endre vårt forhold til verden
gjennom resonans.***

vekst», som mange frykter ville føre til økonomisk tilbakegang og sosial uro. Rosa ønsker å utforske mulighetene for å skape et annet forhold til verden. I stedet for å tilpasse dagens samfunn til utfordringene vi står overfor, bør vi skape et nytt samfunn. Et slikt samfunn vil kreve grunnleggende endringer der økonomi tilpasser seg kulturelle og politiske verdier. En økonomi basert på post-vekst prioriterer naturens egenverdi foran natur som en utømmelig økonomisk ressurs.

Ifølge Rosa må vår oppfatning av virkeligheten endres ved å endre vårt forhold til verden gjennom resonans. Med resonans mener Rosa en form for dyp, gjensidig forbindelse med omverdenen, enten det gjelder andre mennesker, naturen, eller oss selv. Et samfunn basert på resonans ville legge til rette for nye former for økonomisk demokrati, der forholdet mellom produksjon, reproduksjon og forbruk blir tydeligere. Resultatet er at vekstøkonomiens mål om alltid å ha mer, endres til et fokus på å ha nok. En slik tilnærming bidrar til å redusere den fremmedgjøringen som mange opplever i dagens samfunn.

Resonans består av tre faser;

- Engasjement; vi blir engasjert av noe utenfor oss selv, enten det er en person, en idé, eller et kunstverk.
- Respondere; vi responderer aktivt på det som engasjerer oss.
- Endring; vi forandres gjennom den gjensidige relasjonen.
- Resonans kan ikke planlegges, kontrolleres eller instrumentaliseres, den må oppstå naturlig.

I stedet for å forsøke å kontrollere og dominere verden, bør vi fokusere på å lytte til, respondere på, og bli påvirket

av det som møter oss. Et samfunn der resonans står sentralt, vil ikke prioritere kontroll og vekst. Dette innebærer ikke at vi skal gi opp forsøkene på å forstå og forme verden rundt oss, men at vi må erkjenne at ikke alt kan, eller bør, være under vår kontroll.

UNIVERSELL GRUNNINNTAKT

Et konkret verktøy for å oppnå denne adaptive stabiliseringen på individnivå, er innføringen av en universell grunninntekt. En slik inntekt ville gi mennesker friheten til å orientere sine liv mot det som gir dem ekte mening og tilfredshet, i stedet for å være fanget i en evig jakt på økonomisk vekst.

AVSLUTNING

For å realisere det Rosa betegner som en resonant fremtid, må vi tenke nytt om hvordan samfunnsstrukturene er bygget opp i det senmoderne samfunnet. Vi må skape institusjonelle rammer som legger til rette for resonans, både på individuelt og kollektivt nivå. I et resonant samfunn møter mennesker hverandre som medborgere, der forskjellighet er stimulerende. Dette innebærer også en dypere respekt for naturen, der vi ikke lenger ser på den som en ressurs å utnytte, men som en partner i en gjensidig transformativ relasjon.

Utfordringen er å endre en modell basert på makt og kontroll til en modell basert på resonans. Dette er ikke bare et spørsmål om politiske eller økonomiske reformer, men om en dypere kulturell transformasjon. Hvis vi lykkes, kan vi skape et samfunn som ikke bare er bærekraftig, men som også gir menneskene som lever i det, en følelse av tilknytning, mening og resonans. Dette er veien videre – mot en resonant fremtid. 🍀

Biografi

Hartmut Rosa født i 1965 i Lörrach. Etter videregående skole avtjente han siviltjeneste. Deretter studerte han statsvitenskap, filosofi og tysk ved Universitetet i Freiburg i 1986. Etter avlagt eksamen i 1993 fortsatte han studiene ved Humboldt-universitetet i Berlin og disputerte for PhD-grad i samfunnsvitenskap for en avhandling om Charles Taylors politiske filosofi. Han arbeidet som vitenskapelig assistent i statsvitenskap ved Universitetet i Mannheim (1996–1997) og som vitenskapelig assistent ved Institutt for sosiologi ved Universitetet i Jena (1997–1999). I dag er Hartmut Rosa professor i teoretisk sosiologi ved Friedrich-Schiller universitetet i Jena, og direktør ved Max Weber senter for Advanced Cultural Studies. Han er også gjesteprofessor ved New School for Social Research i New York. I 2023 ble han tildelt den prestisjetunge Leibniz-prisen for sin forskning.

Nytt fra Cultura Gavefond

Gavepengenes kraft

Frie gavepenger har en egen kvalitet, de er som gjødsel for nye prosjekter og initiativer som trenger litt ekstra hjelp i starten.

Som nevnt på «Nytt fra Cultura»-sidene i dette nummeret av Pengevirke har banken besluttet å legge ned folkefinansieringsplattformen CulturaFlokk, men Cultura Gavefond er fortsatt aktivt og søker å finne prosjekter der fondets midler kan ha størst mulig effekt. Neste søknadsfrist er 10. november 2024, så når dette nummeret av Pengevirke kommer ut til leserne, er det fortsatt tid nok til å søke.

Fondet har et bredt virkeområde, i likhet med Cultura Bank. Felles for prosjektene er at de på en eller annen måte skal yte et positivt bidrag sosialt,

kulturelt eller miljømessig. Gjennom årene har gavefondet bidratt med støtte til blant annet fagseminarer, kulturprosjekter, tiltak for inkludering av marginaliserte grupper, innkjøp av hageredskaper og utstyr for økologisk dyrking.

Innledningsvis sa vi at gavepenger er som gjødsel – noen ganger tar det litt tid før det spirer og gror. Gavefondet fikk nylig en hyggelig rapport fra et prosjekt som fikk støtte tilbake i 2018, som du kan lese om på neste side.

De fleste prosjektene som får støtte fra Cultura Gavefond er basert i Norge. Vi gjør oppmerksom på at søknader til prosjekter utenfor Norge bare kan innvilges dersom søkeren (person eller forening) har tilhold i Norge, og pengene utbetales til en norsk bankkonto.

Søke om støtte fra Cultura Gavefond

Cultura Gavefond er opprettet med utgangspunkt i verdigrunnlaget som Cultura Bank bygger på og har til oppgave å støtte utviklingsoppgaver innenfor bærekraftige og samfunnsnyttige formål. I dagens situasjon har Gavefondet begrensede midler til utdeling og kan støtte konkrete tiltak med beløp i størrelsesorden 3 000–15 000 kroner. Gavefondet gir ikke midler til drift.

Benytt søknadsskjema på www.cultura.no/gavefond

Søknadsfrister: 15. mars, 15. august og 15. november

Rapport om støtte til kjøkkenhage- matproduksjon i Gambia

NorAfriends er en frivillig humanitær organisasjon som arbeider for å fremme utvikling gjennom bygging og drift av en skole og helsestasjon i landsbyen Darisalameh i Gambia. Vi er en uavhengig og politisk nøytral organisasjon med mål om å bidra til utvikling, likeverd, gjensidig respekt, forståelse og vennskap mellom mennesker i Norge og Afrika/Gambia. Vårt langsiktige mål inkluderer forbedring av levekårene for barn, hjelp til selvhjelp for deres foresatte, samt fremme av ren matproduksjon og bærekraftig jordbruk.

NorAfriends er opptatt av aktiv deltakelse fra lokalsamfunnet, og vi legger vekt på å engasjere og involvere landsbyen, som dermed eier prosjektene vi gjennomfører. I dag har NorAfriends 126 elever fordelt på 3 klasserom i landsbyen Darisalameh. Skolen serverer varm mat tre dager i uken, og gjennom dette prosjektet ønsker NorAfriends å øke tilgangen på grønnsaker ved å produsere mer mat internt og dermed redusere behovet for innkjøp av matvarer utenfra landsbyen.

Bevilgede prosjektmidler på kr 5000 ble brukt til å etablere en kjøkkenhage i Gambia. Midlene ble overført til NorAfriends konto i desember 2018, og prosjektet ble gjennomført. Prosjektet var rettet mot barn og unge i alderen 4–13 år, med mål om å etablere en kjøkkenhage for dyrking av økologiske grønnsaker til bruk i NorAfriends' skolekantine i landsbyen Darisalameh, Gambia. Prosjektet ble integrert i skolens undervisning om viktigheten av miljø og bærekraftig matproduksjon.

Styreleder/prosjektleder Seblewongol Kefele reiste til prosjektstedet og arbeidet i seks uker med undervisning av en gruppe elever som skulle dyrke grønnsaker til skolekantin.

Forberedelser inkluderte etablering av kjøkkenhage både i skolegården og utenfor skolen, hvor elevene var aktivt involverte. De lærte om viktigheten av næringsstoffer for plantevekst, ulike typer gjødsel og bærekraftig dyrking.

Til tross for forsinkelser på grunn av Covid-19-pandemien og andre årsaker, mener NorAfriends at prosjektet har oppnådd sine mål. Tilbakemeldingene fra lærere, elever, foresatte og lokalsamfunnet har vært positive.

Vi vil gjerne takke Cultura Gavefond for deres støtte, som gjorde prosjektet mulig, og ser frem til å gjennomføre lignende prosjekter i fremtiden.

Med vennlig hilsen
Styreleder Seblewongol Kefele

Barna lærer om ulike typer grønnsaker

På vei til grønnsakåkeren

Kan ødeleggelse bringe oss fremover?

✍ ARNE ØGAARD

Mange fortviles over utslippene av klimagasser og det økende antallet av ulike former for ekstremvær. De fortviles over myndighetens manglende handleevne og frykter at det ser mørkt ut for mennesketenes fremtid. Noen tror at voldelige aksjoner er det eneste som kan redde oss.

I boken *Hvordan sprengne en rørledning* gir Anders Malm en omfattende innføring i denne de voldelige aksjoners historie. Han skriver at hvis vi virkelig skal kunne unngå klimakrisen, må vi «Skade og knuse nye CO₂-genererende innretninger. Ta dem ut av bruk, plukke dem fra hverandre, utsette dem, spreng dem i lufta». Hvis en slik taktikk skulle bli fullstendig gjennomført, måtte vi bryte samfunnet helt ned for så å bygge det opp på nytt igjen. Hvordan dette i så fall skulle gjøres, går boken ikke inn på.

Noen av de aksjonene som nevnes er utslipp av luft av dekkene på SUVer, forsøk på stoppe utvidelse av brunkullgruver og blokkering av infrastruktur knyttet til frakt av olje og gass. I noen tilfeller har man klart å utsette drift i kortere tid, men varige endringer har dette sjelden medført. Om en klarer å stoppe noe ett sted, lever vi i en global økonomi hvor tilsvarende ressurser lett hentes andre steder. Kanskje bidrar aksjonene bare til å styrke kineserens posisjon i den økonomiske konkurransen?

I første del av boken argumenter Malm for at det vi ofte oppfatter som ikke-voldelige bevegelser, likevel kan ha sterke elementer av vold. Et eksempel er de engelske suffragettene, som kjempet for kvinners stemmerett. De knuste vinduer og tente på tomme bygninger. Han beskriver også en rekke frigjøringskamper. Men det er noe helt

annet å få endret noen lovparagrafer eller å få styrtet en diktator enn å stoppe klimaendringene.

Malm påpeker at de rikeste i verden, som utgjør rundt en halv prosent av befolkningen, slipper ut mer enn den fattigste halvdel. Økonomisk utjevning burde derfor være et åpenlyst mål.

Han er selv opptatt av at klimatrusselen er en konsekvens av det kapitalistiske systemet. Et system som gjennomsyrrer alle sider av vårt samfunn, og som derfor ikke kan endres i en håndvending.

BRENNENDE GRAVMASKINER

Å tenne på anleggsmaskiner kan skape oppmerksomhet om hendelser som får liten plass i media. Men det kan like gjerne skape forargelse som bevissthet om klimasaken. Vi er nå i en situasjon hvor det har vært så mye informasjon om klimaspørsmålet at mange begynner å bli litt lei. De siste årenes aksjoner med tilgrising av kunstverk har forsterket inntrykket av at klimaaktivister er rene pøbler. Til en viss grad diskuterer Malm slike spørsmål. I marxistisk tra-

disjon skriver han at aksjonistene ikke må ligge for langt foran massene fordi det kan føre til isolasjon. Et spørsmål er om ikke deler av dagens aksjonister allerede er isolert i forhold til massenes forestillinger om hva som er fruktbare handlinger.

Noe av det interessante ved boken er beskrivelsene av den store oppslutningen det har vært om ulike aksjoner rundt om i Europa. Mot slutten av boken beskriver han en aksjon han selv opplevde som euforisk, men hvor de etterpå ble angrepet av medlemmer fra det tyske ytre høyre. Vi kan ikke se bort fra at de voldelige klimaaksjonene har bidratt til å fremme de mørke kreftene som nå er på fremmarsj i Europa. Vold skaper lett motvold.

Men hva i all verden skal vi da gjøre? Sette oss med hendene i fanget og la verden gå under? Malm henviser til forfattere som har denne holdningen, men han diskuterer ikke andre alternative strategier. Han spør ikke hvordan vi fortsatt kan opprettholde og utvikle interessen for og innsikten i klimatrusselen. Hvordan vi kan inspirere til en livsstil og livsverdier med lavt utslipp av klimagasser. Hvordan vi kan påvirke en politikk som i større grad utjevner de økonomiske forskjellene og hvordan vi på ulike måter kan bidra til å endre et økonomisk system som krever kontinuerlig økonomisk vekst.

Denne boken er likevel viktig fordi den både gir kunnskap om hva som har skjedd og tvinger oss til å tenke gjennom hva slags aksjoner som kan virke fruktbart og bidra til å bringe verden videre i riktig retning.

Hvordan sprengne en rørledning
Anders Malm
Solum Bokvennen 2024

Biologisk-dynamisk jordbruk 100 år

✍ ARNE ØGAARD

I pinsen 1924 holdt Rudolf Steiner et kurs for bønder som ønsket å utvikle jordbruket i en miljøvennlig retning med vekt på matkvalitet. 10 år senere startet den første norske gården med det som i dag ofte kalles det biodynamiske jordbruket.

Ikke alt som skjer blir dokumentert gjennom media eller offentlige instanser. Det er derfor viktig at Morten Ingvaldsen og Emil Mohr har tatt seg tid til å skrive ned historien til det biologisk-dynamiske jordbruket i Norge. De er nå to godt voksne menn, som har levd det meste av livet i tilknytning til denne jordbruksformen, som bygger på en omfattende og helhetlig virkelighetsforståelse. De to forfatterne gir et innblikk i dette utvidete verdensbildet, og de knytter det til en praktisk jordbruksdrift, som regnes som en spydspiss for det økologiske landbruket i Norge. De beskriver også ulike forskningsresultater, som viser berettigelsen av denne jordbruksformen.

Det finnes mange misforståelser om hva dette jordbruket innebærer, og mange av angrepene mot det er rettet mot disse misforståelsene. Å rette opp i

”

De to forfatterne gir et innblikk i dette utvidete verdensbildet, og de knytter det til en praktisk jordbruksdrift, som regnes som en spydspiss for det økologiske landbruket i Norge.

dette er ingen enkel oppgave. Men Emil og Morten gjør et godt forsøk.

NOEN GIKK FORAN

Uten enkeltpersoners store innsatsvilje ville ikke dette jordbruket blitt realisert. De sentrale pionerene er avbildet og får en kort omtale. Men jordbrukets utvikling ble også støttet av aktive forbrukerkretser, som ønsket denne jordbruksformen, og de ønsket også å få tilgang til produktene. Forbrukerkretsene og innkjøpslagene utviklet seg til Helios-butikker og Helios-fellesskapet hvor forbrukere, produsenter og handelsfolk møttes for å avtale hva som skulle dyrkes og hva som var en riktig pris. Dette var også et sted for felles studier, og samarbeidet varte til 1990-tallet.

På 1970-tallet strømmet det til ungdommer til disse gårdene. De søkte nye tanker og praktisk erfaring. De kom fra hele Europa og også USA. Noen av gårdene utviklet seg i denne perioden til små kultursentra hvor det ikke bare ble undervist i biologisk-dynamisk jordbruk og antroposofi, men også gitt malekurs og formidlet kulturhistorie fra omreisende steinerskolelærere. Det å være ett eller flere år på disse gårdene ble avgjørende for manges livsvalg.

Dette er nevnt i boken, men kunne fått en større plass.

MISTET STATSSTØTTE

Bøndene hadde også sine egne studiefellesskaper både nasjonalt, nordisk og noen møtte kollegaer fra hele verden på årlige samlinger i Dornach i Sveits. I Norge ble Biologisk-dynamisk forening stiftet, og den utga bladet Matjord. Etter hvert kom også tidsskriftet Herba, og dette var mer utadrettet. Foreningen har også vært aktiv i utarbeiding av Demeter og Debio-regler. I noen år fikk foreningen offentlige driftsmidler, men til tross for stor støtte fra en rekke eksterne aktører, ble denne tatt bort.

Denne boken er en dokumentasjon av hvor mye noen menneskers frivillige innsats kan bety. Den er ført i et nøkternt og saklig språk. Den selges av Biologisk-dynamisk forening i Norge (biodynamisk.no), og alle inntekter går til foreningens arbeid.

Hundre år med biodynamisk landbruk

Emil Mohr og Morten Ingvaldsen
Biologisk Dynamisk Forening
2024

Vi må bruke mindre!

✍ ARNE ØGAARD

Politikere fra alle partier ser ut til å ha økt forbruksvekst som mål. De tror det vil la seg gjøre ved hjelp av det grønne skiftet. Jason Hickel hevder at det er en illusjon.

Mange er bekymret for atmosfærens stigende innhold av klimagasser. Global oppvarming medfører destruktivt ekstremsvær, havstiging og mye annet som burde være kjent. I Norge vil vi bidra til å endre denne utviklingen gjennom elektrifisering. Mest mulig skal gå på strøm og i noen tilfeller på hydrogen, men hydrogen fremstilles ved bruk av store mengder elektrisitet. Vi bor i et land som er begunstiget med store mengder vannkraft, men dette er ikke lenger nok. Vi trenger ekstra tilførsel fra

sol og vind. Dette er ikke uproblematisk. Vi hører daglig om protester mot alvorlige naturinngrep. Fosen og Finnmark har fått mye oppmerksomhet, men det protesteres de fleste steder hvor det planlegges å bygge vindmøller.

Elektrifiseringen trenger store mengder av ulike mineraler, og i Norge er det protester mot blant annet forurensende kobbergruver. Men store deler av mineralene utvinnes i land hvor det er mulig å ta langt mindre miljøhensyn. Ved utvinning av litium i Andesfjellene trengs det store mengder vann, og gruveselskapene beslaglegger så mye at bøndene ikke får tilstrekkelig med vann og må forlate gårdene sine. Gruvedrift medfører også utslipp av giftige kjemikalier, som kan havne i drikkevannet.

Vi er i ferd med å ødelegge naturen med håp om å redde klimaet, men det er også et spørsmål om det i hele tatt finnes mineraler nok. Norge skal prøve gruedrift på store havdyp, men også det kan bli en miljøkatastrofe. Et annet aspekt er at størstedelen av de mineralene som utvinnes i landene i sør, blir fraktet til de rike landene i nord. Jason Hickel kaller dette for den moderne kolonialismen.

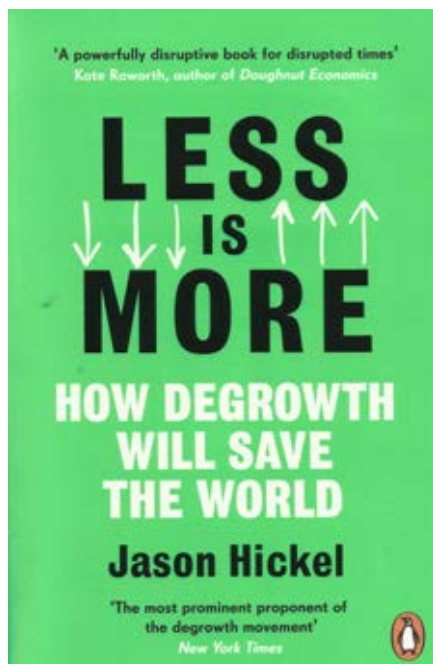
Drivkraften i denne destruksjonen er kapitalismen. Hickel påpeker at det særegne med dagens kapitalisme er at økonomiske virksomheter ikke bare må skape overskudd, men at dette overskuddet skal reinvestere slik at profitten blir enda høyere. Målet er ikke lenger å dekke behov i samfunnet, men å tilfredsstille investorenes begjær.

Vi trenger derfor et annet økonomisk system, som er basert på et lavere og bærekraftig forbruk av råstoffer og energi. Han kaller dette degrowth, og hans norske tilhengere diskuterer om nedvekst vil være den beste betegnelsen.

Hickel ser for seg et samfunn med produkter som blir laget for å vare, og som kan repareres, og hvor direkte miljøskadelige virksomheter blir nedlagt. Han vil ha slutt på kasting av mat og brukbare klær. Han ønsker også begrensninger i reklame med henvisning til undersøkelser som viser at folk påvirkes til å kjøpe ting de egentlig ikke vil ha. I en slik situasjon må vi fordele arbeid og lønn på en bedre måte. I noen bransjer må det bli kortere arbeidstid, mens mennesker også vil kunne bli lønnet for å gjøre det de opplever som meningsfullt.

Det er ikke vanskelig å se for seg en mer bærekraftig organisering av arbeidsliv og økonomi, men det er mer utfordrende å se for seg veien frem dit. Hickel har ingen enkel løsning, men skriver at utviklingen må skje gjennom demokratiske prosesser.

Boken starter med innblikk i økonomisk historie med hovedvekt på England. Den gir også en kritisk drøfting av måleenheten BNP, brutto nasjonalprodukt. Boken inneholder mange viktige ideer og bevisstgjørende innspill, men går i liten grad inn på hvordan et liv med lavt forbruk kan bli et rikere liv. Dens viktigste budskap er påminnelsen om at vi må tenke helhetlig når det gjelder forbruket av mineraler, og ikke kun på hvordan vi i Norge skal nå våre klimamål.

Jason Hickel
Less is More
How Degrowth Will Save the World
Penguin Books 2022

På reise med en sosial pioner

✍ ARNE ØGAARD

Hans Nielsen Hauge gikk Norge på kryss og tvers flere ganger. Kom han til en gård for å overnatte, hjalp han til i arbeidet både ute på jordene og inne i vevstua. Han var en industrigründer, sjelesørger og inspirator, som har preget den norske historien. I en ny bok kan vi bli kjent med Hauges indre liv og ytre gjerninger, samtidig som vi kan følge ham på reisene. Boken beskriver 12 turer, og noen av dem kan vi ta til fots i Oslo eller på sykkel langs Glomma. Hvis vi velger å holde oss i sofaen, kan vi følge ferden gjennom bokens mange vakre bilder og bli kjent med en rekke norske perler.

Hans Nielsen Hauge levde fra 1771 til 1824. Tiden var preget av et velstående borgerskap, som i liten grad brydde seg om de mange fattige som strevet rundt i landet. Hauge ville endre dette ved å gi de fattige arbeid, og han startet rundt 25 bedrifter. En av dem som fortsatt eksisterer er Solberg Spinderi.

Et annet eksempel er Eiker papirmølle, som blir regnet som landets første kooperative foretak. Papiret ble av så høy kvalitet at det ble brukt til pengesedler. I 1806 arbeidet rundt 50 personer her. En stor andel var enslige kvinner, men også ungdom. Andre var preget av alderdomssvakhhet, og noen var «vanføre og fåvettige». Alle bidro etter evne og lønnen ble regnet som god.

”

Boken beskriver 12 turer, og noen av dem kan vi ta til fots i Oslo eller på sykkel langs Glomma. Hvis vi velger å holde oss i sofaen, kan vi følge ferden gjennom bokens mange vakre bilder og bli kjent med en rekke norske perler.

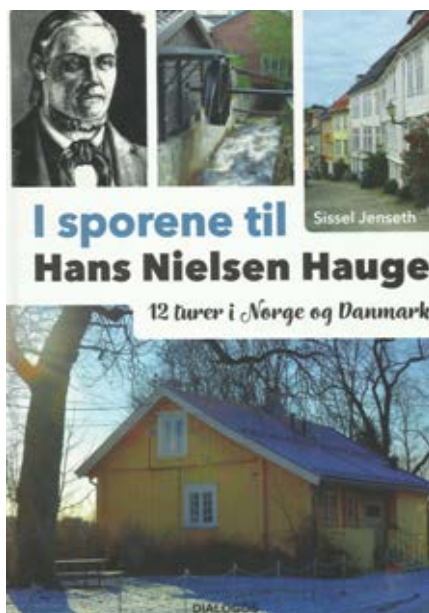
Hauges holdning var at bedriftene skulle tjene menneskene og samfunnet. Hans drivkraft var en sterk religiøs opplevelse i ungdommen. I en av de mange bøkene beskrev han hvordan han ble fylt med en kjærlighetskraft, som var

like sterk 20 år etter. Han ble inspirert til å fremlegge sitt kristne budskap der han kom, men på den tiden var dette en virksomhet som kun var forbeholdt prestene. Han måtte derfor tilbringe mange år i fengsel. Datidens soningsforhold var lite gunstige for helsen.

Man kan både inspireres, forarges og undres når man leser denne boken. Mange av de fattige han møtte var apatiske, psykisk nedbrutt og slet med alkoholmisbruk. Men i møte med Hauge våknet de opp og ble til aktive og sosiale medborgere. Jeg tror ikke det er mulig å forestille seg en slik vekkelse i dagens samfunn, men vi kan ønske at flere våkner opp til å forstå hvor galt vi har stelt det til med vår kjære planet og til hva som kreves for å endre denne destruktive situasjonen. ♦

”

Man kan både inspireres, forarges og undres når man leser denne boken. Mange av de fattige han møtte var apatiske, psykisk nedbrutt og slet med alkoholmisbruk. Men i møte med Hauge våknet de opp og ble til aktive og sosiale medborgere.

Sissel Jenseth
I sporene til Hans Nielsen Hauge
12 turer i Norge og Danmark
Dialogos 2024

Hva er det som truer?

✎ ARNE ØGAARD

Foto: Stig Weston

Å være menneske er å være i utvikling. Vi strever med å finne ut mer om hvordan det er å være et menneske blant mennesker og hvordan vi skal kunne leve sammen i fred, enten det er som par, i små grupper, på arbeidsplasser, i nasjoner eller som global menneskehet. Den ytre evolusjonen har stoppet opp, men på det indre plan er det store utviklingsmuligheter. Dessverre kan mye se ut til å gå den gale veien.

Vi vokser som mennesker når vi møter utfordringer vi klarer å mestre, både fysisk og sosialt. Tidligere har forskning vist at strikking kan styrke tenkeevnen, og jeg tror at de fleste har opplevd at det å gjøre fysisk arbeid kan virke positivt tilbake både på det ytre og indre planet.

Ved å arbeide sammen med andre kan vi løse viktige oppgaver. Det kan skje både i praktisk arbeid og gjennom samarbeid i skoler, bedrifter og organisasjoner. I slike situasjoner blir vi ikke bare kjent med oss selv, men også andre mennesker. Samarbeid kan være både tidkrevende og utfordrende, men uten utfordringer kommer vi ikke videre.

Den teknologiske utviklingen har frigjort oss fra mye slitsomt og ensformig arbeid, men nå er det også et spørsmål om den er i ferd med å ta fra oss viktige utviklingsmuligheter. Hvis stadig mer skal løses av maskiner, hvor blir det da plass til oss? I Moss utvikler de roboter, som til og med kan rydde hjemmet ditt.

Selv om noen snakker nedsettende om det å jobbe i kassa på et supermarked, ser jeg at det er et sted hvor noen av mine elever blomstrer. Selv liker jeg å slå av noen ord med de som jobber i den lokale butikken, og jeg føler meg snytt hvis jeg kommer til et sted hvor det bare er selvbetjeningskasser.

Muligens kunne KI skrevet denne teksten, men da ville jeg verken utviklet min tenkning eller formuleringsglede. Jeg ser at det finnes mange skoleelever, studenter, journalister og andre som ikke tenker på samme måte. For dem gjelder det kun å få levert et produkt.

Moderne teknologi er kommet for å bli, men vi må organisere samfunnet slik at det er rom for enkeltmennesker til å utvikle sine ulike evner. Når jeg hører om alle som opplever tungsinn og meningsløshet, aner det meg at vi er på vei i feil retning.

Personlig utvikling innebærer ikke nødvendigvis bare å gå på kurs eller å lese bøker. Det kan være vel så viktig å utfolde seg i den fysiske virkeligheten, der vi både kan observere og bli medhandlende. En utfordring for mange unge, som har tilbragt svært mye av den våkne tiden foran en skjerm.

Hvis vi i økende grad fjernes fra den reelle virkeligheten, forsvinner mange av mulighetene til personlig og sosial utvikling. Vi mister noe av opplevelsen av å være et menneske i verden. To viktige spørsmål er hvordan skal det da gå med menneskeheten, og hvem det er som ønsker en slik utvikling?

Boliglån med energirabatt i Cultura Bank

Cultura Bank var første bank i Norge til å tilby Miljøboliglån, som er vårt gunstigste boliglån, der det er strenge krav som skal oppfylles til boligen. Dette er et «mørkegrønt» boliglånsprodukt, om vi sammenligner oss med «Grønne lån», som andre banker i markedet markedsfører nå. Miljøboliglånet er bra, vi skal fortsatt beholde det, men banken ønsker også å nå nye kundegrupper samt fortsatt å være en pådriver i det grønne skiftet.

Cultura Bank lanserer derfor nå nye boliglånsprodukter og lån til kjøp av EL-bil, som stimulerer kundene til å tenke litt grønnere og ta grønne valg, i samsvar med bankens verdigrunnlag.

Vi kan tilby renterabatt dersom du kjøper bolig med energimerking A eller B eller gjør tiltak som forbedrer energiforbruket til boligen med 30%.

Vi kan også gi lån til kjøp av EL-bil.

Cultura Bank ønsker også å satse bevisst for å få flere yngre kunder. Banken opplever dagens ungdom som veldig bevisst i sine valg, også med tanke på miljø og bærekraft. Derfor vil banken prioritere og belønne unge kunder som tar bevisst valg med gode låneprodukter.

NYE LÅNETILBUD: *)

1. Boliglån med energirabatt - ung

For kunder mellom 18 og 35 år, belåning inntil 80%, rente pt. nominelt 5,45%

2. Boliglån med energirabatt

For kunder over 35 år, belåning inntil 85%, diversifisert rente fra 5,65% (belåning inntil 60%)

3. Lån til kjøp av EL-bil

Pant i bil, EK minimum 35% for beste rente, rente fra 6,80%

Eventuelt etableringsgebyr kommer i tillegg, disse lån vil bli tilbudt halvt etableringsgebyr.

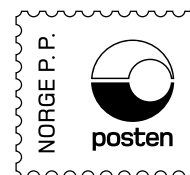
FORUTSETNINGER:

For å kvalifisere til boliglån med energirabatt må ett av følgende være oppfylt:

- eier bolig med energiklasse A eller B
- skal kjøpe bolig med energiklasse A eller B
- ønsker å refinansiere lån hvor bolig er energiklasse A eller B
- har gjort betydelige grep for å gjøre bolig mer energieffektiv (tilsvarende en energiforbedring på 30% – tilsvarer ca. to energitritt) f.eks. varmepumpe, etterisolasjon o.l.
- bygger nytt passivhus eller plusshus

*) (Rentene som er oppgitt er gjeldende pr. 1. november 2024. Det tas forbehold om framtidige endringer.)

RETURADRESSE
Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

BankID-appen er tryggere enn kodebrikken

Har du forsøkt å laste ned BankID-appen, men ikke kommet helt i gang?

Da anbefaler vi deg å prøve igjen! Ikke bare gjør det hverdagen din smidigere og tryggere fordi du alltid har BankID på telefonen, BankID-appen gjør deg også bedre rustet mot svindel.

Med BankID-app får du bedre informasjon om hvor du logger inn og kan enkelt avbryte dersom noe ikke stemmer. Appen gir deg alltid et varsel når BankID er i bruk. BankID-app kan brukes når du logger på fra PC, nettbrett og mobil – akkurat som når du bruker kodebrikken din. I tillegg kan du benytte det samme BankID-passordet som du har på kodebrikken din.

Du kan først sjekke om du har BankID-appen på telefonen ved å søke etter «BankID» i telefonens søkefunksjon. Sjekk også om appen er oppdatert.

